

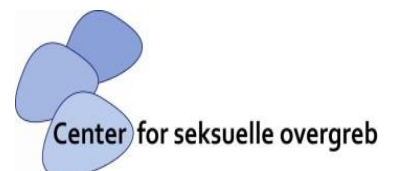
BØRNS OPLEVELSER AF AT VIDNE I RETTEN

EN RAPPORT OM PROJEKTETS
TILBLIVELSE, AFVIKLING OG RESULTATER

Center for Seksuelle Overgreb, Børneteamet
Rigshospitalet

Cand. Psych. Helene Almind Jansen

Cand. Psych. Pia Rathje

REGION

BØRNS OPLEVELSER AF AT VIDNE I RETTEN

EN RAPPORT OM PROJEKTETS TILBLIVELSE, AFVIKLING OG RESULTATER

Helene Almind Jansen. Cand.psych. aut. Specialist i psykoterapi

Pia Rathje. Cand.psych. aut. Specialist og supervisor i klinisk børnepsykologi og psykoterapi

ISBN 978-87-91945-24-3

København, marts 2018

Center for Seksuelle Overgreb, Rigshospitalet

Der kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden

Publikationen er udgivet af:

Center for Seksuelle Overgreb, Børneteamet

Juliane Marie Centeret, Rigshospitalet

Blegdamsvej 9

2100 København Ø

Tlf. 35 45 39 84

E-mail: cso.rigshospitalet@regionh.dk

www.Rigshospitalet.dk

Indhold

Forord.....	4
Indledning.....	6
Baggrund og introduktion	8
Metode.....	16
Politiafhøringen.....	30
Ventetiden og retssagen	38
Den nye lovgivning	50
Afslutning	59
Litteraturliste.....	65
Bilag 1 – Brev til Justitsministeren.....	68
Bilag 2 – Projektets tidslinje	70

Forord

Det er med stor glæde, at vi fremlægger denne afsluttende rapport om projektet: ”Børns oplevelser af at vidne i retten”.

Center for Seksuelle Overgreb (CSO) på Rigshospitalet blev i 2001 oprettet under navnet: Team for Seksuelt Misbrugte Børn (SMB), og var på daværende tidspunkt den første funktion til varetagelse af børn udsat for seksuelle overgreb i Sundhedssystemet. Det daværende SMB blev i 2004 en permanent enhed i Rigshospitalets Juliane Marie Center. Siden centerets opstart har den tværfaglige enhed håndteret knap 6000 henvendelser om børn udsat for seksuelle overgreb eller mistanke herom. Mere end 2250 børn i alderen 0-15 år har modtaget centerets tilbud om lægefaglig og/eller psykosocial udredning og behandling. Center for Seksuelle Overgreb er ligeledes et nationalt videnscenter med en bred vifte af udviklings-, forsknings- og formidlingsopgaver på området.

Dette projekt om børns oplevelser af at skulle vidne i retten er opstået på baggrund af centerets mangeårige erfaringer med behandling af børn udsat for seksuelle overgreb. Et behandlingsarbejde, der har givet indsigt i børns oplevelser af at skulle vidne i retten. Projektet er ligeledes et eksempel på, hvordan erfaringer fra den kliniske praksis har kunnet ”løftes” ud af det terapeutiske rum og ind på Christiansborgs gulve. Det er et vidnesbyrd om, at samarbejde mellem den kliniske praksis og behandlingssystemet, de involverede børn og Børnerådet, som talerør for børns rettigheder, kan give et stærkt fundament for at forandre børns vilkår. Den viden og erfaring, en behandlingsinstans indsamler i klinisk praksis, kan til tider være svær at viderebringe til det politiske system. Sammen med Børnerådet og Børnerådets faglige ekspertise i at videreformidle børns ytringer og oplevelser er det med stor stolthed, vi kan fortælle, at effekten af projektet blev, at der pr. 1. april 2017 kom en ny lovgivning på området.

Igennem projektperioden - fra opstart i 2013 til afslutning i 2017 - har projektet stiftet bekendtskab med fire forskellige justitsministre og to forskellige regeringer. Der har fra politisk side været stor lydhørhed og velvilje i forhold til at forbedre børns vilkår i det danske retssystem og udholdenhed trods den lange proces.

Vejen fra det første brev til justitsministeren i 2013¹ til den ny lovgivning trådte kraft, har været begivenhedsrig. I denne rapport indgår undersøgelsens resultater og lidt om processen frem mod den nye lov, der trådte i kraft i april 2017.

Vores samarbejdspartnere gennem projektet, de deltagende børn og Børnerådet, skal have en stor tak for det fantastiske samarbejde og det resultat, vi i fællesskab har skabt og er stolte af. Også en tak til alle de øvrige børn og unge, der gennem centerets levetid har berettet om deres oplevelser. Uden deres fortællinger var vores opmærksomhed ikke blevet rettet mod problematikken.

Helene Almind Jansen

Pia Rathje

---

¹ Se bilag 1. Åbent brev til Justitsministeren.
http://www.boerneraadet.dk/media/37480/Brev_til_justitsministeren.pdf

Indledning

Når børn udsættes for seksuelle overgreb og overgrebet afsløres, involveres der som oftest flere forskellige sagsbehandlingsmæssige systemer: De sociale myndigheder, sundhedsvæsenet, politiet, anklagemyndigheden og det juridiske system.

Systemer, der til tider arbejder uafhængigt af hinanden og i forskellig grad sammen med hinanden. Systemerne agerer på forskellige tidspunkter i udredningen og behandlingen af den enkelte sag. Viden, der eksisterer i et system, er ikke nødvendigvis kendt i et andet, og overførsel af viden mellem de forskellige systemer er ikke altid optimal. Projekt: "Børns oplevelse af at vidne i retten" er et eksempel på, at der eksisterer regler og procedurer på et område, og at der opstår viden om dette i et andet system.

Hvordan systemerne får kommunikeret og delt deres indbyrdes videnserfaring i varetagelsen af barnets tarv, kan være en udfordring, når systemerne har forskellige roller og virkefelter, og ikke nødvendigvis har indgående kendskab til hinandens arbejdsfelt og metoder.

Projekt: "Børns oplevelser af at vidne i retten" handler om børns oplevelser af at vidne i retten i sager vedr. seksuelle overgreb og om, hvordan det påvirker børn at vente på at skulle vidne i en retssag. Det er et projekt, der viser, hvordan procedureerne og aldersgrænsen for, hvorvidt barnet videoafhøres eller skal møde i retten, skaber nogle betingelser for det behandlingsmæssige arbejde for børn, som det juridiske, politiske og øvrige sagsbehandlingsmæssige system ikke nødvendigvis har kendskab til.

Indtil april 2017 havde Danmark - i sager vedr. seksuelle overgreb på børn - sat en aldersgrænse på 12 år, der definerede, hvorvidt et barn kunne blive afhørt til video, der blev vist i retten, eller skulle vidne i retten. Igennem mange års praksis har Center for Seksuelle Overgreb på Rigshospitalet været vidne til, at sagsforløbene og børnenes betingelser for at kunne bearbejde et seksuelt overgreb, kunne være forskellige og betingede af det juridiske systems fastsættelse af aldersgrænsen for det at vidne i retten.

Den kliniske erfaring fra Center for Seksuelle Overgreb tegnede et billede af, at de behandlingsmæssige forudsætninger havde forskellig karakter afhængig af, om barnet allerede havde aflagt forklaring foran video eller ventede på at skulle aflægge forklaring

med møde i retten. Retssagen stod ofte i vejen for, at barnet eller den unge kunne bearbejde det seksuelle overgreb på optimal vis.

Nærværende projekt er det første i Danmark, der har undersøgt, hvorledes det påvirker børn at vente på at afgive forklaring ved retten, og hvordan børn oplever det at vidne i retten. Projektets resultater og formidlingen heraf har været med til at skubbe i retning af, at Danmark - som det sidste land i Norden - fik ny lovgivning på området. Baggrunden for lovgivningen og hvorfor aldersgrænsen for videoafhøring skulle flyttes fra 12 til 15 år, er beskrevet i Justitsministeriets Betænkning 1554. Loven trådte i kraft i april 2017.

Projektet er et eksempel på, at der i det juridiske system og ved domstolene er lydhørhed i forhold til at gøre betingelserne for de børn og unge, der møder i retten, så skånsomme som muligt.

Projektets resultater er bl.a. formidlet ved landsmødet for forsvars- og bistandsadvokater og landsmøderne for by- og landsretsdommere. Domsstolsstyrelsen har på baggrund af projektet produceret oplysningsvideoer, der informerer børn og unge om, hvordan et retsmøde finder sted. En god hjælp til de børn, der ikke er omfattet af de nye ændringer.

Projektet er iværksat og gennemført af Rigshospitalets Center for Seksuelle Overgreb og Børnerådet i samarbejde med børn, der havde vidnet i retten eller stod for at skulle vidne i en retssag. Projektet er udsprunget af erfaringsudvekslingen i Forskningsnetværket vedr. Seksuelle Overgreb mod Børn, som er et tværfagligt forum, hvis overordnede formål er at sikre den tværfaglig indsats, når et seksuelt overgreb sker, og at bidrage til kompetent undersøgelse og behandling af børn udsat for seksuelle overgreb. Forskningsnetværket medvirker til at igangsætte projekter og fremskaffe forskningsbaseret viden til brug for nationale handlingsplaner.

Projektets styrke har netop været samarbejdet på tværs af organisationer - med den ekstra gennemslagskraft, det kan give.

Den nye betænkning på området, Betænkning 1554, blev udgivet i 2015, og er unik, idet Betænkningen indeholder børns stemme i form af citater fra interviewene med børnene og børnenes ytringer ved deres møde med strafferetsplejeudvalget.

Baggrund og introduktion

Baggrunden for projektets afsæt

Et af udgangspunkterne for at iværksætte projekt: ”Børns oplevelser af at vidne i retten” var en undersøgelse af den aldersgrænse, der efter dansk praksis var i forhold til videoafhøring af børn, hvor der var mistanke om, at barnet havde været udsat for seksuelle overgreb. På daværende tidspunkt anvendtes videoafhøring til børn på 12 år eller derunder.

Sigtet med projektet var blandt andet at skabe bevågenhed om aldersgrænsen samt at undersøge, hvorfor Danmark - som det eneste land i Norden - havde sat aldersgrænsen ved det tolvte år. I de øvrige nordiske lande lå aldersgrænsen på daværende tidspunkt mellem 14 og 16 år.

Erfaringerne fra den kliniske praksis var, at børn, der var blevet videoafhørt og dermed afhørt af uddannet personale, sjældent rapporterede om ubehagelige oplevelser, mens børn afhørt af politiet, af ikke videoudannet personale, beskrev ubehagelige og barske afhøringer og oplevelsen af ikke at blive troet på.

Ventetiden på det retslige efterspil for sager vedrørende seksuelle overgreb kunne dengang som i dag svinge fra ½ år til mere end 2 år, afhængigt af, om sagen blev anket fra byret til landsret. For et barn, der skal vente i 2 år fra første afhøring hos politiet til barnet igen skal afgive forklaring ved retten, er ventetiden en barriere og stopklods for såvel barnets udvikling og trivsel som for den psykologiske bearbejdning af det seksuelle overgreb.

Dansk retspraksis

Børn udsat for seksuelle overgreb skal i forbindelse med en eventuel retssag vidne i retten. Udgangspunktet efter dansk ret er, at vidner afgiver vidneforklaring umiddelbart foran den dømmende instans, dvs. under hovedforhandlingen ved fremmøde i retten.

Efter retsplejeloven § 872 kan videoafhøring imidlertid benyttes som bevis ved hovedforhandlingen, hvis der er tale om afhøring af et barn i en sag om seksuelle overgreb (www.danskelove.dk). Videoafhøringen tjener som vidnebevis (Mortensen & Kragh, 2017).

At anvende videoafhøringer af børn er i udgangspunktet en fravigelse fra de ellers gældende regler om bevisumiddelbarhed, som dansk strafferetspleje bygger på. Princippet om bevisumiddelbarhed betyder, at bevisførelsen i en straffesag, som udgangspunkt sker for den dømmende ret og under hovedforhandlingen (Betænkning 1554/2015, s. 21-22).

Begrundelsen for bevisumiddelbarhed er antagelsen om, at retten bedst danner sig et indtryk af barnet, når barnet er til stede i retten. I retten har dommere, lægdommere og nævninge mulighed for at se og høre vidnet (barnet), hvor anklager kan stille spørgsmål, ligesom tiltaltes forsvarer har mulighed for at stille spørgsmål til barnet. I udgangspunktet møder barnet personligt i retslokalet (ibid.).

Videoafhøringer

Videoafhøring betyder, at politiets optagelse af afhøringen af barnet under efterforskningen forevises under hovedforhandlingen, således at barnet ikke skal møde personligt i retten. Ved en videoafhøring deltager fra politiet den polititjenestemand, der er sagsbehandler i sagen. Afhøringen af barnet bliver foretaget af en særligt uddannet videoafhører (Betænkning 1554/2015, s. 30-31).

Hvis det formodes, at politiets videoafhøring skal bruges i en retssag, skal forsvareren være til stede under videoafhøringen. Denne vil opholde sig i et monitorrum, hvor afhøringen kan følges via tv-skærme, der er koblet til kameraer i afhøringsrummet. Såfremt den tiltalte ikke har en forsvarer, beskikkes en sådan.

Barnet skal ifølge retsplejelovens § 174 a, stk. 2 have bestikket en bistandsadvokat (www.danskelove.dk). Herudover deltager en repræsentant fra kommunen. Dette gælder både i forhold til afhøringer med og uden video, det som kaldes uden- og indenretlige afhøringer. Det er politiets opgave at underrette barnets kommune. Repræsentanten fra kommunen har til opgave at varetage barnets tarv, så afhøringen foregår så skånsomt som muligt, herunder at stoppe afhøringen, hvis barnet har behov herfor. De sociale myndigheders repræsentant må ikke stille spørgsmål vedrørende det efterforskningsmæssige, hvis denne er til stede i rummet, hvor videoafhøringen foregår.

Såfremt der er behov for, at barnet har en tryghedsperson med, kan denne deltage, hvis denne ikke senere skal afgive forklaring i retten. En tryghedsperson vil som regel ikke være

en forælder, da det vurderes, at en forælders tilstedeværelse kan have indflydelse på afhøringen. En tryghedsperson kan være en pædagog fra barnets daginstitution (Betænkning 1554/2015, s. 34). Herudover deltager en ansat fra det regionale børnehus, hvor afhøringen finder sted.

De personer, der deltager ved videoafhøringen, opholder sig i et monitorrum - et tilstødende lokale til videoafhøringslokalet. Her følger de afhøringen af barnet. Det tilstræbes, at det udelukkende er videoafhøreren og barnet, som er til stede i afhøringsrummet. Repræsentanten fra kommunen tilser barnet i pausen, hvor videoafhøreren går til monitorrummet og drøfter afhøringen med de tilstedeværende. Det kan fx være, at anklageren eller forsvareren gerne vil have, at videoafhøreren spørge ind til et bestemt emne (Mortensen og Kragh, 2017).

Videoafhører og forberedelsen af videoafhøringer

En videoafhører, er en udvalgt polititjenestemand, der forud for at blive optaget på uddannelsen "Videoafhøring af børn i sædelighedssager" har gennemgået polititjenestemandens efteruddannelse i "Seksuelle overgreb mod børn". Uddannelserne har til sigte at give viden og forståelse for de efterforskningsmæssige omstændigheder, der er i forbindelse med overgrebssager mod børn, samt at give generel viden om seksuelle overgreb, herunder børns fysiske og psykiske reaktioner på seksuelle overgreb (Betænkning 1554/2015, s. 97). I uddannelsen om videoafhøring undervises der bl. a. i afhøringsteknikker, de straffeprocessuelle regler, og Rigsadvokatens meddelelse om videoafhøringer af børn (ibid. s. 98).

Forud for en afhøring af barnet vil videoafhøreren aflægge barnet et besøg i barnets hjem eller der, hvor barnet opholder sig, hvis barnet fx af beskyttelsesmæssige årsager ikke opholder sig hjemme. Her får afhøreren mulighed for at danne sig et indtryk af barnet, både barnets generelle modenhed og sproglige udvikling. Hjemmebesøget har til formål at skabe trykthed i forhold til den kommende videoafhøring. Der tales ikke om det seksuelle overgreb, men barnet orienteres om, hvordan videoafhøringen kommer til at foregå (Betænkning 1554/2015, s. 35).

I modsætning hertil er det bistandsadvokatens opgave at orientere og informere børn og unge, der skal afhøres i retten.

Den historiske baggrund for 12 års alderen

Ved gennemgang af den daværende betænkning ”*Gennemførelse af straffesager om seksuelt misbrug af børn*” (Betænkning 1420/2002) og Rigsadvokatens meddelelse fra 2007 (Rigsadvokaten, 2007), som var gældende indtil april 2017, fremgår det ikke, hvorfor Danmark satte skillelinjen ved det tolvte år. Det fremgår derimod, at den daværende arbejdsgruppe ikke var ”*bekendt med, at det har givet anledning til væsentlige problemer at afhøre børn over 12 år umiddelbart for den dømmende ret*” (Betænkning 1420/2002, s. 95).

I Betænkning 1420 er det anført, at der ved særlige omstændigheder kan ske videoafhøring af ældre børn over 12 år². En fravigelse fra praksis, som beror på en vurdering af barnets modenhed, udvikling og psykiske tilstand. I praksis skete afvigelser dog sjældent, hvilket betød, at børn på 12 år og opefter blev afhørt i retten. De afvigelser, der skete, var i forbindelse med børn og unge, der var udviklingshæmmet eller havde psykiske vanskeligheder (Betænkning 1554/2015).

Argumenterne for at videoafhøre tager sit udgangspunkt i ønsket om at skåne mindre børn for den belastning, som en vidneafhøring i retten kan være og at forhindre, at interviewsituationen bliver stressfyldt, og dermed gør barnet dårligere i stand til at erindre og fortælle. Begrundelsen var også at reducere traumatiseringen af både børn og deres familier i forbindelse med efterforskningen (Betænkning 1420/2002). Argumenter, der egentlig også kunne bruges i forhold til ældre børn.

I projektledelsens henvendelse til to af de fagpersoner, der sad i arbejdsgruppen ved udarbejdelsen af den daværende betænkning 1420, blev det oplyst, at arbejdsgruppen ikke forholdt sig specifikt til aldersgrænsen. Derimod var arbejdsgruppen optaget af, hvorvidt den sigtede havde ret til at følge videoafhøringen fra et monitorrum. En afgørelse, der i første omgang blev vedtaget af Højesteret i marts 2000, hvor Højesteret afsagde to kendelser om, at den sigtede skulle have adgang til direkte at overvære videoafhøringen af barnet. Højesterets begrundelse tog afsæt i et ønske om at forbedre forsvarerens mulighed for så hurtigt som muligt at kunne stille supplerende spørgsmål og dermed skåne barnet for genafhøring i videorummet og for afhøring i retten.

---

² Rigsadvokatens Meddelelser 2 - 2007: Behandling af sager om seksuelt misbrug af børn og videoafhøring af børn i sådanne sager (rettet september 2012).

Det primære fokus for arbejdsgruppen var således fremgangsmåden og procedure i forbindelse med videoafhøringen og ikke anvendelsesområdet. I betænkning 1458/2005 (Betænkning 1458/2005 s. 81-82), som omhandlede en forbedring af voldtægtslovens retsstilling, blev muligheden for videoafhøring af voksne drøftet. Udvalget fandt dengang, at det krævede nærmere overvejelser og et kig på udviklingen på området i andre lande.

Tiltaltes tilstedeværelse ved afhøringen

Rigsadvokaten foretog på Justitsministeriets anmodning en redegørelse, der blev offentliggjort i 2000. Redegørelsen byggede på 107 videoafhøringer af børn, hvor der forelå en anmeldelse. Perioden for Rigsadvokatens undersøgelse strakte sig over 7 måneder. I undersøgelsen overværede den sigtede³ afhøringen fra et monitorrum i 58 (54 %) af videoafhøringerne. Ved 31 af disse videoafhøringer blev barnet ikke oplyst om, at den sigtede var til stede og overværede afhøringen. I 18 tilfælde blev barnet orienteret om, at den sigtede var til stede under afhøringen i monitorrummet.

I 12 tilfælde blev det vurderet, at dette ikke havde indflydelse på barnet, mens det i 6 tilfælde gav problemer i form af uro og nervøsitet hos barnet, og hvor barnet ikke ville udtale sig. Rigsadvokaten konkluderede på baggrund af ovenstående resultater, at det overordnet set ikke var problematisk, at tiltalte overværede afhøringerne. Dette til trods for, at det i hver tredje sag gav anledning til uro hos barnet og problemer for afhøringen.

Red Barnet, Børnerådet og Børnesagens Fællesråd mente ikke, at Rigsadvokatens konklusion var valid, og at der burde tages hensyn til barnet (*Mod en optimal model for afhøring af børn i sager om seksuelt misbrug* 2001, s. 8).

Den daværende aldersgrænse på 12 år betød, at der var stor forskel på det enkelte barns møde med retssystemet afhængigt af barnets alder på anmeldelsestidspunktet.

---

³ Når politiet igangsætter en efterforskning, kan der være flere, politiet *mistænker* for forbrydelsen. Når mistanken koncentrerer sig om en bestemt person, foretages der en *sigtelse*. Man skifter status fra mistænkt til sigtet, når politiet meddeler, at man nu er sigtet i sagen. *Tiltalt* bliver man, når anklagemyndigheden har vurderet politiets efterforskning i sagen og besluttet at rejse tiltale ved retten (<https://ret.systeme.dk/index.php?id=178>).

Argumenterne for den danske praksis med at videoafhøre børn og dermed skåne børn for den belastning, som en afhøring i retten medfører, var forbeholdt børn på 12 år og derunder. Argumentet for at videoafhøre handler om omsorgen for det involverede barn. Det anbefales, at videoafhøringen skal foregå relativt hurtigt efter anmeldelsen. Disse argumenter var ikke i spil, når det drejede sig om børn over 12 år.

Børnehusene

I 2013 fik Danmark som et af de sidste nordiske lande fem børnehuse til varetagelse af udredning af sager vedrørende seksuelle overgreb eller mistanke herom. Børnehusene blev etableret efter anbefaling af og et grundigt udarbejdet oplæg fra Forskningsnetværket om Seksuelle Overgreb mod børn.

I Forskningsnetværkets notat om en national model for Børnehuse i Danmark (Notat om national model for børnehuse i Danmark, okt. 2009), gav netværket deres anbefalinger til, hvordan Danmark kunne optimere udredningen og behandlingen til børn og unge under 18 år. Justitsministeriet nedsatte på denne baggrund en tværministeriel arbejdsgruppe med henblik på udarbejdelse af en ny handleplan for forebyggelse og håndtering af overgreb.

Børnehusene bygger på et princip om at tilgodese barnets behov. De i efterforskningen involverede instanser: Sundhedsvæsenet, retsvæsenet, politiet og de sociale myndigheder skal komme til barnet. Børnehusene er for børn i alderen 0-18 år.

I Børnehusene foretages videoafhøringen af politiet, der tilbydes krisesamtaler til barnet og deres nærmeste omsorgspersoner og der udarbejdes en børnehusrapport til barnets hjemkommune med anbefalinger til de videre foranstaltninger og den behandling og støtte, barnet og familien efterfølgende har behov for (www.socialstyrelsen.dk).

Med etableringen af Børnehusene var der ligeledes en god anledning til at stille spørgsmål til den på daværende tidspunkt eksisterende aldersgrænse - i håbet om, at flere børn kunne få gavn og glæde af de nye børnehuses faciliteter og det samarbejde, der var etableret mellem myndighederne.

Statistik på området

Det vurderes, at politiet foretager godt 1800 videoafhøringer om året, hvor 1/3 af disse handler om seksuelle overgreb (Mortensen og Kragh, 2017, s. 89).

Forud for projekt: ”Børns oplevelse af at skulle vidne i retten” undersøgte Center for Seksuelle Overgreb, hvor mange af centrets sager, der blev anmeldt til politiet for børn i alderen 0-15 år. I 2012 – året, før projektperioden blev iværksat, - blev 72 % af sagerne politianmeldt, hvilket svarer til 106 børn. Dette tal var ikke væsentligt forskelligt fra de forudgående år. I perioden 2003 - 2011 var gennemsnittet 70 % - med et udsving på 63 % til 80 %.

Af de anmeldte sager i Børneteamets database i 2012 blev 49 børn (74 %) videoafhørt af politiet. Centeret modtog 41 børn mellem 13 og 15 år, hvoraf 30 (73 %) anmeldte overgrebet til politiet uden videoafhøring.

Hvor mange af de 30 sager, der endte med en retssag, har ikke været muligt at undersøge, da flere af børnene har afsluttet deres behandling i Center for Seksuelle Overgreb, før afslutningen på sagen i retten, dvs. før barnet har mødt i byret og måske senere i landsretten. Ikke alle af de 30 sager ender med, at barnet møder i retten. Et antal af sagerne vil ”falde på bevisets stilling” og ikke komme for en domstol. Ventetiden på denne afgørelse kan svinge fra måneder til halve og hele år og beror på, hvor længe politiet er om den aktuelle sags efterforskning, samt af anklagemyndighedens vurdering af sagen – hvorvidt der skønnes at være beviser nok til at tiltale den sigtede og vurdering af sagens bevisbyrde i forhold til en retssag.

Ganske få sager er fulde tilståelsessager, hvilket betyder, at barnet ikke behøver at vidne i en retssag. For flertallet vil der være tale om, at barnet skal møde i retten for at vidne.

Der forefindes desværre ikke statistiske oplysninger hos politi og domstole om anmeldelsesvejen gennem systemet – hvorvidt en anmeldelse resulterer i, at der rejses tiltale og dermed bliver en sag for domstolene - dvs. den enkelte sags vej gennem systemet. De data, der findes, omhandler antallet af anmeldelser, antallet af videoafhøringer og under hvilken paragraf, hændelsen henhører. Data, der kan indhentes via Danmarks Statistik.

Strafferetsplejeudvalget indhentede i forbindelse med kommissoriet om udarbejdelse af ny model for afhøringer af børn, oplysninger via Danmarks Statistik, der viser, at der i 2013 var i alt 655 forurettede i alderen 0-12 år. Oplysningerne viser, at der for den ældre aldersgruppe var 204 børn i alderen 13 år, 233 forurettede 14-årige og 106 forurettede på 15 år (Betænkning 1554/2015 s. 117-118). Tallene indikerer, at en ændring af aldersgrænsen vil medføre en næsten fordobling af videoafhøringer.

Desværre er det ikke muligt at give et eksakt estimat af, hvor mange anmeldelser og afhøringer, der ender i retten.

Metode

Undersøgelsens formål

På baggrund af de eksisterende oplysninger om 12 års aldersgrænsen for videoafhøring og de kliniske erfaringer om børns oplevelser af at vidne i retten igangsatte Børnerådet og Center for Seksuelle Overgreb en todelt undersøgelse, hvis primære sigte var:

1. At undersøge, hvordan børn oplever mødet med det danske retssystem? Hvordan det påvirker barnet at skulle vidne i en retssag? Og på hvilken måde dette får betydning for den psykologiske behandling af det seksuelle overgreb, barnet har været udsat for?
2. At undersøge, hvilke tanker og forestillinger børn, der venter på at skulle vidne i retten, gør sig forud for retssagen? Og hvordan ventetiden påvirker barnet?

Projektets formål var tillige at tydeliggøre børneperspektivet og dermed at bidrage til Børnekonventionens artikel 12 om barnets ret til: *”at udtale sig i enhver behandling ved dømmende myndighed eller forvaltningsmyndighed af sager, der vedrører barnet”*. Og således at bidrage til, at børnenes perspektiv også i praksis anerkendes, respekteres og *”tillægges passende vægt i overensstemmelse med [barnets] alder og modenhed”* (Børnekonventionen artikel 12).

(http://www.boerneraadet.dk/media/87197/BRD_FN_Boernekonventionen.pdf).

Undersøgelsen har til sigte at give børnene stemme ved at undersøge børnenes tanker og oplevelse i forhold til det at skulle vidne i retten. Projektgruppen bestod fra Børnerådet af jurist, Søren Gade, sociolog, Stine Lindberg Sørensen, sociolog og souschef, Trine Krab Nyby. Fra Center for Seksuelle Overgreb, Rigshospitalet, psykolog Pia Rathje og psykolog og forskningskoordinator Helene Almind Jansen.

Design og metode

Undersøgelsen er en kvalitativ eksplorativ undersøgelse med en population på 16 børn. Der er ikke tale om randomisering af deltagerne. De børn, der indgår i projektet, er børn, der i eller forud for projektperioden var kendskab til via deres behandling i Center for Seksuelle Overgreb på Rigshospitalet.

Undersøgelsen er udført af medarbejdere fra Børnerådet og Center for Seksuelle Overgreb. Børnerådet har varetaget den første undersøgelsesdel med børn, der har vidnet i retten, mens CSO har forestået anden del med individuelle interview af børn, der ventede på at vidne.

- A. Undersøgelsens første del - udført af Børnerådet - bestod af to procesmøder med en gruppe på seks børn og unge på 13-19 år, der havde vidnet i retten i forbindelse med et seksuelt overgreb, hvor de selv var den forurettede. Gruppen bliver fremover kaldt Ekspertgruppen. Møderne med Ekspertgruppen fandt sted som to sene eftermiddagsmøder - med fire ugers mellemrum. Møderne blev afholdt i Børnerådets sekretariat. Hvert møde havde en varighed af 3-4 timer med indlagte pauser og forplejning og blev faciliteret af projektgruppens medarbejdere fra Børnerådet. Gruppen arbejdede på møderne med forskellige selvvalgte temaer og dilemmaer vedrørende selve hovedtemaet: At vidne i retten.

- B. Undersøgelsens anden del bestod af individuelle interviews med 10 børn og unge i aldersgruppen 13-18 år, hvoraf syv afventede, hvorvidt de skulle afhøres i retten, mens tre havde afgivet forklaring i retten. Der blev foretaget semi-strukturerede interview af ca. 30– 50 minutters varighed. Interviewene foregik i forbindelse med den psykologiske behandling i CSO eller en tilsvarende klinik.

Ved brug af disse to kvalitative metoder og dermed to forskellige tilgange (interview og procesmøder med børn), er det undersøgelsens sigte at kaste lys over og nuancere, hvordan udsigten til at skulle vidne i retten og selve afhøringen opleves af børnene og de unge selv. Udgangspunktet ved begge metoder er, at børn og unge selv er eksperter i de livssituationer, de befinder sig i.

Interviewet som metode er valgt for at give et fyldestgørende indblik i barnets oplevelsesverden, som rækker udover det, en kvantitativ undersøgelse ville kunne give. Der er ved begge tilgange fokus på at få så detaljerede beskrivelser af børns oplevelser og tanker forbundet med at skulle i retten som muligt.

Den kvalitative og eksplorative tilgang til vidensproduktion giver flere nuancer og mulighed for uddybende eksploring, end en undersøgelse baseret på spørgeskemaer eller

observation ville kunne give. Det er barnets fortælling, der tillægges vægt og betydning. En fortælling, der ikke lader sig udfolde på samme righoldige måde ved en kvantitativ forskningstilgang.

Ved at operere med to forskellige metoder for kvalitative interview og ligeledes to forskellige kontekster for interviewene, er der søgt viden om det samme felt på forskellig vis, hvilket højner kvaliteten af studiet, da det supplerer med flere perspektiver på samme problemfelt.

Der er ligeledes tale om to forskellige informantgrupper, der forholder sig til samme problematik. Børn, der venter på en retssag, og børn, der har været gennem en retssag. Den mentale forskel, der er i forhold til at være i venteposition til en retssag, og det at være på den ”anden side”, giver anledning til at perspektivere før- og efterreaktioner på samme problemstilling.

Tilgangen til Ekspertgruppen er i højere grad eksplorativt, dvs. mere åbent og mindre struktureret. Hvorimod de individuelle interview er semi-strukturerede og følger en tematiseret interviewguide.

Der var i projektets undersøgelsesfase kontakt til flere andre behandlende instanser i håbet om at kunne udvide deltagerantallet. Dette dog uden held. Det vurderes, at antallet af deltagere er tilstrækkeligt til at udlede tendenser og sige noget konkret og generelt om børns oplevelser af at vidne (Brinkmann & Tanggaard, 2010).

Ekspertgruppen metode og proces

Børnerådet har siden 2010 arbejdet med og udviklet brugen af Ekspertgrupper, som metode til at belyse forskellige indsatsområder set fra et børneperspektiv. Ekspertgrupper har været anvendt ved forskellige temaer - både af politisk karakter og temaer til at afklare en særlig børnegruppes vilkår, som fx børns oplevelser af at vidne i retten efter seksuelle overgreb.

Grundideen med Ekspertgruppen er, at en gruppe børn og unge, der deler samme erfaring inden for et emne, mødes ca. tre gange over 2-4 måneder. Gruppen arbejder med konkrete budskaber og forslag til handlinger eller initiativer, der kan skabe positiv forandring for børn og unge i samme situation.

Børnerådet skriver om metoden: *"Hvordan der konkret arbejdes i den enkelte gruppe, kan være forskelligt. Typisk kombineres gruppearbejde, fælles diskussioner, små individuelle skriveopgaver og mere kreative tilgange som fx tegnetworkshops og lignende. I arbejdet med Børnerådets Ekspertgrupper opnås et indblik i en helt særlig gruppe børn eller unges livssituation og deres måde at anskue særlige dilemmaer og problematikker på. Noget af det, der adskiller denne inddragelsesmetode fra andre, er, at de konkrete anbefalinger bliver udarbejdet i samarbejde med børnene eller de unge i Ekspertgruppen"* (<http://www.boerneraadet.dk/media/9234/Ekspertgrupper-PDF.pdf>).

Tanken ved Ekspertgruppen er, at de inviterede børn er eksperter på deres eget liv og det konkrete emne, som gruppen mødes om. Ekspertgruppens opgave er ikke blot at bidrage med viden om egne oplevelser, men ligeledes - i samarbejde med andre - at pege på udviklings- og forbedringsforslag til området. Grundtanken bag anvendelsen og udvikling af ekspertgrupper er at medinddrage børn og unge som demokratiske medborgere og lade deres stemme blive hørt.

Børnerådets arbejde er at viderebringe denne viden til beslutningstagerne for ad den vej at skabe ændringer. Det er ligeledes ideen, at Ekspertgruppen er med til at formidle budskaber og anbefalinger for fx ansvarlige ministre eller råd. Ved sådanne møder fungerer Børnerådet som facilitator for processen og formidlingen af ekspertgruppens anbefalinger.

Derfor er det i vid udstrækning børnene selv, der udpeger og indkredser de temaer og eventuelle problemstillinger, de ønsker at arbejde videre med eller fortælle om under overskriften *afhøring i retten efter seksuelle overgreb*. En sådan tilgang indebærer, at man som facilitator og interviewer i udstrakt grad er nysgerrig på, lytter til og anerkender børnenes valg uden at tage udgangspunkt i egne forforståelser og ønsker til undersøgelsens indhold.

Ekspertgruppen mødtes i Børnerådet, i børne- og ungdomsvenlige lokaler. Gruppeprocessen giver den enkelte deltager mulighed for at blive inspireret af de øvrige deltagere, men også i mødet at overveje, hvilke dele af egen fortælling og oplevelse deltageren ønsker at bidrage med. Det kan ikke undgås, at der i en gruppeproces vil være en påvirkning deltagerne imellem til sammen at bekræfte hinandens fortællinger og skabe en

fælles fortælling. Det stiller specifikke krav til facilitatorerne i forhold til at få nuancer og forskelle deltagere imellem frem.

Rekruttering

De seks børn, som udgjorde Ekspertgruppen, var piger i alderen 13-19 år, der havde været i behandling i Center for Seksuelle Overgreb indenfor de senere år og som var afsluttet i behandling.

Der blev taget skriftligt kontakt til de børn, som Center for Seksuelle Overgreb var bekendt med havde vidnet i retten indenfor de seneste tre år. De familier, der blev kontaktet, havde tidligere givet samtykke til at blive inddraget i forskningsmæssige projekter og givet deres samtykke til at blive kontaktet.

Ti familier blev kontaktet. Seks ønskede at deltage, andre to ønskede ligeledes at deltage, men var forhindrede pga. efterskoleophold, mens to familier gav udtryk for, at henvendelsen kom på et tidspunkt, som ikke var hensigtsmæssigt for barnets aktuelle trivsel.

Rekrutteringen af børn til de individuelle interview foregik via behandlingskontakten med børn, der ventede på at skulle vidne i projektperioden. Herudover blev der foretaget et interview med en ung på 18 år, der havde vidnet i retten, men som ikke havde mulighed for at deltage i Ekspertgruppen.

Etiske overvejelser ved rekruttering

Det kræver en række etiske overvejelser at rekruttere både børn, der er i behandling, og børn, der ikke længere er i behandling. Overvejelserne i forbindelse med rekrutteringen af ekspertgruppen har været ikke at kontakte børnene direkte, men indledningsvis at rette henvendelse til deres forældre.

Der har således i rekrutteringen af deltagere til ekspertgruppen været udformet to breve til hhv. forældrene og barnet, hvori projektet indledningsvis er beskrevet til forældrene, og hvor forældrene er blevet bedt om at tage stilling til, hvorvidt de ønsker at formidle forespørgslen videre til deres barn. Ved forespørgslen er det ligeledes nævnt, at såfremt det at deltage skulle give anledning til et behov for efterfølgende behandlingsmæssige samtaler,

ville de blevet tilbudt. Hvis interviewet om politiafhøringen og retssagen reaktiverede det gamle traume, ville projektet tilbyde efterfølgende psykologisk bistand. Det blev dog ikke nødvendigt for nogle af deltagerne.

For de børn, der fortsat er i en behandlingsmæssig relation til den behandler, der forespørger om barnet vil deltage, har det stor betydning, hvordan der spørges. Det er væsentligt, at barnet eller familien ikke føler sig presset til at deltage. En direkte forespørgsels, så som: ”vil du deltage?”, kan let sætte barnet i et dilemma. Barnet kan sige ja for ikke at skuffe psykologen, eller gøre sig tanker om, hvorvidt behandlingen forringes eller afsluttes, hvis det svarer nej. Barnet kan også føle sig forpligtiget til at sige ja, for at få den bedst mulige behandling.

Psykologen har derfor et stort ansvar i forhold til ikke at ”overtale” eller ”forføre” barnet eller familien til at sige ja. Forespørgslen er præsenteret via en skriftlig beskrivelse af projektet med en fremhævelse af, at barnet - såfremt det kunne tænke sig at deltage - aktivt skal tilvælge interviewet, altså med en forespørgsel, der lyder: ”sig til, hvis det kunne være noget for dig”.

De nuancer, der har været lagt vægt på i rekrutteringen, er nogle af de etiske overvejelser, der må og skal være til stede i forbindelse med at spørge børn og unge, der fortsat er i kontakt med det behandlende system.

Fordelene ved at deltage skal opveje en eventuel risiko ved at deltage. Kendskabet til det enkelte barn og den professionelle vurdering af barnets psykiske tilstand er ligeledes nødvendig. En sådan vurdering kan siges at være sværere at foretage i forhold til Ekspertgruppen end ved de individuelle interview, hvor der er aktuel kontakt med barnet og familien og nøje kendskab til barnets aktuelle tilstand.

Etiske overvejelser ved at inddrage børn

At interviewe børn stiller nogle særlige krav – specielt, når interviewene er med børn med en overgrebsproblematik. Afvejningerne i forhold til, hvem der skal foretage de individuelle interview, er central. Både Børnerådet og CSO er vant til at arbejde med børn som informanter i undersøgelser og forskningsprojekter.

Interviewerens rolle i både Ekspertgruppen og i de individuelle interview har været at udfolde børnenes/de unges fortællinger og tanker om feltet. I interviews med børn er interviewerens rolle som oftest mere aktiv, end når voksne interviewes. Intervieweren er ikke blot observerende i forhold til barnets produktion af svar, men er på sin vis også medkonstruerende af interviewet. Måden, hvorpå interviewet iscenesættes, vil derfor have indflydelse på den produktion af viden, som interviewet afstedkommer (Kvale og Brinkmann, 2015).

Samtidig kan en interviewer både bevidst og ubevidst påvirke deltageren og den viden interviewet procedurer, noget som projektgruppen har været særlig opmærksom på i analysen og gennemgangen af interviewene. Årsagen til denne særlige opmærksomhed er, at projektet netop har haft et bagvedliggende ønske om at forbedre børns vilkår, når overgreb anmeldes og behandles i det juridiske system.

Når psykologer interviewer børn

De 10 individuelle interview er foretaget af den psykolog, der havde barnet/den unge i behandling efter det seksuelle overgreb. Psykologer med en langvarig behandlingsmæssig erfaring med børn udsat for seksuelle overgreb. Der er både fordele og ulemper ved at anvende en interviewer med et forhåndskendskab til barnet. Det, som kan være en fordel, kan ligeledes blive en ulempe. Det asymmetriske magtforhold, der er i et interview, er noget intervieweren bør være særlig opmærksom på.

At intervieweren qua sin rolle som behandlende psykolog kender til barnet og overgrebshistorien, kan give intervieweren nogle andre forudsætninger at interviewe ud fra, men kan omvendt gøre interviewsituationen akavet, når intervieweren spørger ind til forhold, som intervieweren allerede er bekendt med.

Den righoldige fortælling, der skal udfoldes i interviewet, kan ligeledes udtyndes, idet der foreligger en eksplicit viden mellem de to (interviewer og barn), der ikke kommer til udtryk i det talte. Interviewet kan blive for indforstået og væsentlige pointer passere uden at blive uddybet. At sikre, at interviewet ikke bliver til en indforstået samtale mellem barn og interviewer, stiller særlige krav både til psykologen, der interviewer, men også til en nøje eksplicitering af dette før interviewet.

Psykologen må gøre barnet bekendt med ovenstående, inden interviewet starter, hvilket igen kan give anledning til kunstige situationer undervejs, når interviewerens eksplorerer nysgerrigt i allerede kendt viden. Samtidigt kan psykologen besidde en viden, som barnet ikke ønsker, skal indgå i interviewet, men som interviewerens undervejs kan "fiske" efter. Dette forhold italesættes ligeledes inden interviewet. Der tales med barnet om, hvorvidt der er noget, barnet ikke ønsker, at interviewerens spørger ind til, og det understreges, at barnet kan sige fra undervejs i interviewet. Barnet orienteres ligeledes om, at der ikke bliver spurgt ind til detaljer om selve overgrebet.

At interviewerens holder sig indenfor det tema, der skal interviewes om, og forholder sig åbent og nysgerrigt fremfor at blive terapeut undervejs, er ligeledes centralt. Samtidigt er det vigtigt, at interviewerens er med til at sætte grænser og stoppe op, hvis interviewet kommer ind på emner, som ikke skal uddybes i interviewet f.eks. detaljer om det seksuelle overgreb, som psykologen måske tidligere har talt med barnet om.

Betingelserne for at skabe en tryk atmosfære for det individuelle interview har til gengæld andre forudsætninger, når interviewperson og omgivelser er velkendte for barnet. Den tillid og alliance, der opstår i den terapeutiske relation, kan give anledning til et mere "sandfærdigt" og ægte interview. Den tryghedsbaserede relation giver et andet udgangspunkt for at tale om et svært og sårbart emne.

Psykologens kompetence til at lytte til de emotionelle budskaber og få foldet disse ud på en nænsom og skånsom måde, der ikke bringer barnet ud af fatning, vurderes ligeledes bedre, end hvis en fremmed interviewer - uden kendskab til barnet - forestod interviewet. At interviewe ind i et sårbart felt kræver en støttende, hjælpsom og sensitiv tilgang som interviewer. Rolleskifte fra at være behandlende psykolog til at være den nysgerrige eksplorative interviewer er en udfordring, den enkelte interviewer må forholde sig til.

At interviewet er foretaget af psykologer med viden på området gør tillige, at interviewet lettere kan forblive på det faktuelle plan, og at der kan eksploreres i at få mere uddybende og nuancerede svar. At have indgående kendskab til det felt, man interviewer ind i, kan bevirke, at man er bedre i stand til at spørge til emnet, omvendt kan ens viden som nævnt være en forhindring.

Det er projektgruppens vurdering, at til trods for de ovennævnte fordele og ulemper er kvaliteten af interviewene højnet ved, at de er foretaget af en interviewer både med kendskab til feltet og med erfaring i at tale med børn i sårbare situationer.

En etik, der rækker ud over interviewet

Når børn indgår som interviewpersoner, er der mange etiske overvejelser, der rækker ud over selve interviewsituationen og de etiske overvejelser i forbindelse med rekrutteringen. Som ved andre forskningsmæssige sammenhænge er der krav om informeret samtykke og sikring af barnets anonymitet, men derudover er der behov for både før og efter interviewet at sikre sig, at barnet forstår baggrunden og undersøgelsens mål og at samtykket stadig er gældende.

Fortrolighed i forhold til anvendelse af data er ligeledes essentielt, så interviewpersonen ikke genkendes, men oplever sig vel beskyttet, når resultaterne offentliggøres både ved foredrag, i rapporter og artikler. Der er ligeledes en etik forbundet med, hvorledes projektgruppen anvender den tilkomne viden og børnenes udsagn - både i selve interviewsituationen og i den efterfølgende formidling.

Etikken rækker dermed udover den enkelte interviewsituation, og handler om, hvordan børnenes udsagn anvendes og i hvilke sammenhænge, også til trods for, at udsagn og citater er anonymiserede. Det er nødvendigt at diskutere og forholde sig til, hvor grænsen for hvor og i hvor mange tilfælde, børnenes udsagn publiceres og anvendes. En afvejning projektgruppen løbende har foretaget i forbindelse med henvendelser om oplæg om projektet.

Projektgruppens forudfattede opfattelse af, hvordan forholdene er for børn, der vidner i retten, kan i databearbejdningen være et ubevidst forførende element, som projektgruppen må være bevidst om. Det er væsentligt, at der ikke er en overfokusering på den del af data, der bekræfter projektgruppens holdning eller hypotese.

Der har i projektgruppen været stort fokus på at indtage en neutral, nysgerrig og undersøgende position, såvel i ekspertgruppemøderne som i de individuelle interview, samtidigt med, at selve kodningen af interviewene også er foretaget af medarbejdere fra både Børnerådet og Center for Seksuelle Overgreb, der ikke var en del af projektgruppen.

Konteksten for interviewene

Konteksten for interviewene har ligeledes betydning. At bruge det terapeutiske rum som interviewkontekst har både fordele og ulemper. Det terapeutiske rum er velkendt for både interviewer og barn og dette giver i sig selv en tryk ramme for interviewet. At skabe en setting for interviewet, der markerer, at der ikke er tale om en terapeutisk samtale, men om et interview, er en central og vigtig opgave for intervieweren med henblik på at sikre, at interviewet bliver eksplorativt og undersøgende fremfor terapeutisk behandelende.

At optage interviewet på diktafon er en markør for, at der er tale om en anden form for samtale end den terapeutiske. Desuden er spørgsmålenes struktur i et interview væsensforskellig fra spørgsmålene i den terapeutiske setting. Spørgsmålene i interviewet er i højere grad deskriptive og forsøger at få righoldige beskrivelser udfoldet.

Tematiseret interviewguide

Til de 10 individuelle interview er der udarbejdet en tematiseret interviewguide, hvortil der kan stilles opfølgende og uddybende spørgsmål med særlig fokus på at få udfoldet barnets oplevelser og fortælling. Interviewguidens temaer er vist i punktform nedenfor:

- Erfaringerne fra afhøring hos politiet.
- Tanker og forestillinger barnet gør sig i forhold til måske at skulle vidne i retten
- Reaktionerne på beskeden om at skulle vidne i retten
- Barnets viden om at skulle vidne og de processuelle og retslige forhold
- Faktorer i forhold til ventetiden, hvor lang tid har barnet ventet, og hvordan påvirker ventetiden barnet.
- Tanker og forestillinger om, hvad der bliver spurgt til i retten
- Hvem der hjælper barnet i forbindelse med at skulle vidne
- Hvilke tanker barnet gør sig i forhold til dom versus ingen dom
- Hvilken straf barnet gør sig tanker om, at sigtede får
- Hvilke ideer barnet har til at forbedre forhold i forbindelse med politiafhøringer og at skulle vidne i retten.

Spørgeteknikken i interviewet er både lagt an på faktuelle og emotionelle spørgsmål med henblik på tanker og følelser i forbindelse med at skulle vidne.

De temaer, der er i interviewguiden, er valgt ud fra mere end 10 års klinisk erfaring med, hvad de 12–15-årige, der har været afhørt af politiet og har skullet vidne i retten, har fortalt om efterfølgende.

Transskribering og analyseform

De individuelle interview er transskriberet, så de er så tro mod interviewpersonens udsagn som muligt. Ord som ”øh” og lignende er ikke transskriberet, men længere pauser er angivet med (...).

Tales der om emner, som er irrelevante for interviewet, er dette ikke transskriberet, men samtaleemnet er angivet i parentes.

Dele af møderne med Ekspertgruppen er lydoptaget. Kun dele af møderne med ekspertgruppen er transskriberet pga. mødernes varighed. De dele, der er transskriberet er i tråd med ovenstående punkter i interviewguiden. Derudover er Ekspertgruppens anbefalinger til politikerne skrevet ned ved møderne.

Interviewene er transskriberet af medarbejdere i Børnerådet og Center for Seksuelle Overgreb, der ikke er en del af projektgruppen for at øge undersøgelsens reliabilitet.

Analyseformen

Til bearbejdning af interviewene er anvendt en meningskondenserende analyseform, hvor de interviewedes udtrykte meninger trækkes sammen til kortere udsagn, hvor hovedbetydningen af det, der er sagt, omformuleres i få ord (Kvale og Brinkmann, 2015).

Interviewene er gennemlæst og kategoriseret inden for fem temaer:

- Afhøring hos politiet
- Ventetiden
- Retssagen
- Dommen
- Den psykologiske behandling

Kategoriseringen af meningsindholdet i interviewene har flere fordele. Dels samles de forskellige udsagn til hver kategori, hvilket både giver overblik og mulighed for at se nuancer og forskelle. Ved en meningskondensering af interviewene er det hensigten at skabe så nuancerede beskrivelser af de temaer, interviewet berører (Kvale og Brinkmann, 2015).

Undersøgelsens validitet og gennemsigtighed

For at synliggøre og skabe gennemsigtighed i data, er der i fremstillingen af data søgt at anvende mange citater fra deltagerne således, at de fortolkende forståelser af data kan træde frem på en klar og gennemsigtig måde (Brinkmann og Tanggaard, 2010).

Dette i tråd med, at de kvalitetskriterier, der arbejdes med ved kvalitative studier, i høj grad handler om at give læseren mulighed for at tage kritisk stilling til resultaterne af undersøgelsen ved at skabe transparens. Således er der også i dette metodeafsnit søgt at inddrage læseren i de overvejelser, der har været omkring metodevalg, rekruttering og de etiske overvejelser, der har været i forbindelse med udførelse af undersøgelsen, hvilket øger læserens mulighed for at vurdere, om resultaterne er lødigt og validt fremstillet (Brinkman og Tanggaard, 2010).

Validiteten i undersøgelsen handler om at give læseren indsigt i undersøgelsesdesignet i de etiske og metodiske refleksioner, som projektgruppen har gjort sig undervejs samt i fremstillingen af undersøgelsens resultater. Med fokus på transparens og gennemsigtighed håber vi, at de psykologiske teorier og forståelser, som vi fremstiller i undersøgelsens resultater, nuancerer de aspekter og variationer, der optræder i empirien.

En Betænkning med børnenes stemme – mere etik

Betænkning 1554 er formentlig en af de eneste danske betænkninger, der indeholder citater fra børn, idet et notat fra undersøgelsen er bilag til betænkningen og fordi der i betænkningen er refereret fra Ekspertgruppens foretræde for Strafferetsplejeudvalget i efteråret 2014. Ved Ekspertgruppens foretræde for Justitsministrenes Strafferetsplejeudvalg fortalte pigerne udvalget om deres oplevelser med at vidne i retten. Mødet blev faciliteret af projektgruppens medarbejder fra Børnerådet, der også forestod de tidligere procesmøder med Ekspertgruppen.

Der var både faglige overvejelser for og imod at lade Ekspertgruppen få foretræde. Det var vurderingen, at der var individuelle hensyn for gruppen, der måtte afveje om gruppen som helhed skulle tilbydes foretræde.

Projektgruppens vurdering blev, at gruppen som helhed skulle forespørges, hvorvidt de ønskede at deltage. Da alle deltagere i Ekspertgruppen ytrede ønske om foretræde, startede forberedelserne hertil med henblik på at sikre en god oplevelse for deltagerne. Beslutningen om at lade pigernes stemmer komme til orde var retrospektivt givtig. Det gjorde et mærkbart indtryk på medlemmerne af Strafferetsplejeudvalget at høre om pigernes oplevelser.

Et par af udvalgets medlemmer efterspurgte, om Ekspertgruppen kunne deltage ved landsmøderne for landets dommere og forsvarere. Projektgruppen afslog af etiske grunde denne forespørgsel på børnenes vegne. Ekspertgruppen havde formidlet deres budskab til strafferetsplejeudvalget og skulle ikke ”på turné”. I stedet fik børnene stemmer ved, at små passager af interviewene, hvor børnene fortalte om deres oplevelser, blev afspillet ved projektgruppens formidling på henholdsvis landsmøder for Østre og Vestre Landsret samt ved forsvarsadvokaternes landsmøde i foråret 2015.

At medtænke de deltagende børn og unge undervejs har været essentielt for projektets børneperspektiv og perspektivet om børn som eksperter. Børns stemmer gør indtryk og børns oplevelser af at vidne i retten har ikke tidligere været hørt eller undersøgt i dansk regi.

Et bærende element for projektet har - efter interviewene og foretrædet for Strafferetsplejeudvalget - været at give deltagerne medejerskab for projektets resultater. Så deltagerne med egne øjne har kunnet se, at deres stemme og medvirken har gjort en forskel.

Således deltog Ekspertgruppen ved en reception i Børnerådet i foråret 2016, hvor den nye lovgivning blev fejret, og hvor formanden for Børnerådet, Per Larsen, og projektgruppen eksplicit takkede deltagerne for deres indsats. De 10 interviewede børn kendte overhovedet ikke hinanden, som Ekspertgruppens deltagere gjorde, og havde derfor ikke det samme ønske om at deltage.

Den konstante afvejning af, hvor meget deltagerne kan og skal eksponeres for, kom også på prøve, da projektet og de 16 deltagende børn modtog Børnesagens Fællesråds Børnesagspris 2016 ved en høring på Christiansborg med politisk og faglig deltagelse af mere end 200 mennesker. Sammen med projektgruppen modtog fem deltagere fra Ekspertgruppen prisen til stående klapsalver.

De etiske overvejelser om Ekspertgruppens deltagelse ved modtagelsen af Børnesagsprisen var mange. Der blev - ved uddelingen af prisen og da gruppen stod på podiet - eksplicit bedt om, at tilhørerne ikke tog billeder af pigerne. Det var - som en af gruppens deltagere så fint pointerede - *"ærgeligt, at jeg ikke kan poste dette på Facebook"*.

Kommentaren vidner om det forhold, at det at have været udsat for seksuelle overgreb, ikke er noget, man ønsker udbredt og offentliggjort. Samtidigt vidner det om den stolthed, Ekspertgruppen har haft over at have været med til at ændre dansk lovgivning og retspraksis, og ikke mindst ændre forholdene for kommende børn udsat for overgreb.

At stille sig frem foran 200 mennesker indebærer en risiko for, at man kan blive genkendt af nogen, man ikke ønsker, skal kende ens historie. Endnu en etisk afvejning på deltagernes vegne. Den psykologiske dimension ved at rejse sig fra et overgreb og være medskabende for bedre forhold for andre børn kan ikke måles. Stoltheden herover opvejede risikoen for genkendelse. Modtagelsen af Børnesagsprisen var sidste markering for deltagerne, hvor flere i projektperioden var blevet over 18 år og myndige i de tre år, projektet havde varet.

Interessen fra pressen og dækningen af undersøgelsens resultater har været stor. Også her har projektgruppen måtte beskytte børnene i de mange henvendelser, der har været om at ville interviewe og snakke med deltagerne. Et af Ekspertgruppens medlemmer valgte - under kyndig vejledning - at lade sig interviewe anonymt til en større dansk avis. Derudover var det Børnerådets formand, Per Larsen, og projektets initiativtager, Helene Almind Jansen, der udtalte sig om projektet i medierne, hvor dækningen var bred.

Politiafhøringen

Vi vil indledningsvis i rapporteringen af projektets data give en teoretisk indføring i de psykologiske faktorer, der optræder i forbindelse med afsløringen af et seksuelt overgreb, og hvorledes disse faktorer influerer på børns oplevelse af afhøring hos politiet, ventetiden på retssagen og den efterfølgende retssag.

Psykologiske faktorer bag afsløringen af seksuelle overgreb

Seksuelt overgreb er ofte ledsaget af en hemmeligholdelse af overgrebene fra både barn og krænker. Årsagerne til hemmeligholdelse for barnet kan være mange. Barnet kan bl.a. føle sig truet til tavshed: ”Jeg vil skade din familie”. ”Far kommer i fængsel”. ”Du får ingen fødselsdag” og lignende. Enkelte børn får afsløret det seksuelle overgreb efter første krænkelser, men dette er langt fra tilfældet for alle. Hvis barnet ikke fortæller om overgrebet med det samme, kan barnet i højere grad opleve sig medskyldig eller meddelagtig i, at overgrebene har fundet sted. Barnet oplever sig indfanget (Schaeffer, Leventhal & Asnes, 2011).

Børn kan være selvhønlende og påtager sig ofte ansvar for det, der sker med dem. De kan skamme sig over at være del af det seksuelle og kan have skyldfølelse over ikke at have kunnet forhindre overgrebet. Skyldfølelser over at have gjort noget forkert og tanker om, hvorvidt barnet selv kan have lagt op til noget, kan stå i vejen for en afsløring.

For nogle børn bliver overgrebet til hverdag – en del af livet og barnets livsvilkår. De tilpasser sig overgrebet, som noget, der skal overstås. Mange gennemtænker om og om igen, hvordan de kan stoppe overgrebene, men formår grundet magtforholdet ikke at sige fra og bliver ved næste overgreb atter tavse.

De fleste børn er bevidste om, at det, der sker, er forkert og forbudt. De frygter for forældrenes reaktioner, også når det ikke er en af forældrene, der er den krænkende part. Stort set alle børn er angste for konsekvenserne ved en afsløring – både for konsekvenserne for deres familie og konsekvenserne i omgangskredsen (Goodman-Brown, Edelstein, Goodman, Jones & Gordon, 2003).

Ofte bliver børn overvældede af alle de følelsesmæssige reaktioner, når overgrebet afsløres – både deres egne og omgivelsernes reaktioner (Ullman, 2003). De er uhyre sensitive

overfor reaktionerne fra omgivelserne særligt, hvis de overvejelser, som fik dem til at tie, bliver til virkelighed. Børn på 12, 13 og 14 år er stadig afhængige af forældrenes støtte og opbakning, deres meninger og holdninger. Ofte har de frygtet forældrenes reaktioner på afsløringen. Forældrereaktioner, som yderligere kan forskrække barnet efterhånden, som det bliver klar over alle nuancerne i omgivelserne reaktioner.

Børn, der har dækket over et overgreb, kan have fremtrådt umiddelbart velfungerende om end mere stille eller mere udadreagerende før afsløringen. Det er ikke ualmindeligt, at børn får det endnu vanskeligere psykisk efter afsløringen. De overvældes af de følelser, tanker og spørgsmål, der har været holdt tilbage. Mange børn har under overgrebene forsøgt at skyde tankerne om overgrebet væk, har dissocieret, fortrængt eller prøvet at glemme overgrebene, de var udsat for (Struik, 2014).

De seksuelle overgreb bliver synlige og kränkelsen mere virkelig efter afsløringen. Den uvirkelighedsfølelse, som mange oplever i forbindelse med seksuelle overgreb, ophæves brat ved afsløringen (Ligezinsk, Firestone, Manion, McIntyre, Ensom & Wells, 1996).

Afsløring efter hemmeligholdelse gør afhøringsituationen ekstremt belastende. Der er børn, der også under afhøringen, forsøger at holde oplysninger tilbage af angst for såvel de konkrete som de følelsesmæssige konsekvenser. Der er ofte tale om en proces, hvor børn afslører over tid, hvilket kan gøre dem usikre på, hvad de må sige og har sagt til politiet (Faller, Cordisco-Steele, & Nelson-Gardell, 2010).

Forestillingen om, at flere afhøringer er belastende for et barn, er ikke nødvendigvis korrekt, da traumets karakter og afhørers metode i højere grad har betydning. Forskningen viser, at børn, der har været udsat for længerevarende seksuelle overgreb, ofte afslører over tid. Der er derfor brug for en anden tilgang til afhøringen af disse børn (La Rooy, Katz, Malloy & Lamb, 2010).

Viden om de psykologiske komponenter, der knytter sig til afsløring af et overgreb, er væsentlig for at forstå børns reaktioner og oplevelse af det første møde med systemet i form af afhøringen hos politiet. Samtidigt er barnets oplevelse af politiafhøringen bærende for, hvilke tanker og forestillinger de senere har i forhold til retssagen.

Oplevelsen af politiafhøringer ved anmeldelse af voldtægt

Enkeltstående overgreb, som voldtægt eller voldtægtsforsøg, afsløres og anmeldes til tider med det samme dvs. lige efter hændelsen. Børn og unge, der har været udsat for voldtægt eller voldtægtsforsøg, er ofte angste, kriseprægede og i chok ved anmeldelsen. Og ofte trætte og udmattede, når de skal afgive forklaring til politiet, efter først at have været til retsmedicinsk undersøgelse og/eller med politiet ude på gerningsstedet.

Hvis afhøringen forløber over mange timer, kan de opleve sig forstumlede og mistænkeliggjorte. Selv større børn er ikke klar over efterforskningsproceduren. De oplever samtalen i forbindelse med anmeldelsen som en afhøring, samtalen i bilen til retsmedicinsk undersøgelse som en afhøring, samtalen på gerningsstedet som en afhøring, så nogle oplever, at de har været til adskillige afhøringer, selv om de måske reelt kun har været til én til to egentlige afhøringer.

En af pigerne, der havde været vågen i 32 timer grundet afhøring og retsmedicinsk undersøgelse, siger: *"Jeg kan huske nogle ting og det kan jeg kun huske efter, jeg havde sovet lidt på det"... "Jeg turde jo ikke sige det, fordi de havde sagt det der med 8 ud af 10 piger, altså det kunne jeg bare ikke". Pigen havde ved afhøringen fået af vide, at 8 ud af 10 piger lyver i forbindelse med anmeldelsen af en voldtægt. "Jeg var så følsom der, at jeg syntes alting var hårdt, men de skulle jo vide, hvad der var sket. De sagde 8 ud af 10 piger lyver om voldtægt, så de skulle være skrappe. Lige da følte jeg ikke, de troede på, hvad jeg sagde".*

Pigerne i undersøgelsen giver udtryk for, at de godt ved, hvorfor politiet er nødt til at være barske, som de oplever det ved afhøringen, men de er alligevel rystede og frygter, at det bliver værre til selve retssagen. En af pigerne udtrykker det således: *"Det var, som om han ikke troede på, hvad det var, jeg sagde, fordi han blev ved med at spørge om det samme... men jeg havde jo sagt det tredive gange nu. Og jeg har ikke tænkt mig at ændre det ... det var lidt, som om de prøvede at få ændret min historie, jeg forstår godt, hvorfor de gør det, fordi de skal se, om jeg knækker sammen".*

Politiafhøringen er ofte det eneste grundlag, børn har for de forventninger, de har om, hvordan det vil være at vidne i retten.

En af de interviewede piger, der ikke kan huske selve overgrebet, på grund af et slag i hovedet, oplevede sig beskyldt for at lyve, for selv at have taget kontakt til gerningsmanden og for at have opfordret til kontakt. *”Det er, fordi jeg føler, at jeg ikke kan stole på folk. Jeg føler ikke, jeg kunne stole på politiet. Og jeg følte ikke, at de hjalp mig, jeg synes mere, de gjorde det værre”*. Hun har mistet tilliden til politiet, er blevet bange for dem; *”...når jeg kører forbi politistationen, når jeg ser en politibil, så er det nærmest som om, jeg gemmer mig, fordi jeg er bange for, at de vil snakke med mig eller de vil sige noget til mig og jeg ikke ved, hvad jeg vil skulle svare, så det er som jeg er bange, jeg ved ikke”*.

De fleste børn er efter et seksuelt overgreb præget af at have mistet tilliden til omverdenen. Enkelte af de interviewede fremhæver politiet, som de voksne, der skal passe på børn og hjælpe dem. Denne tillid til politiet bliver udfordret for flere af de interviewede.

Nogle børn er mere optaget af forældrenes reaktioner og tanker om dem end af selve overgrebet. De tør ikke fortælle hele sandheden om overgrebet til deres forældre fra starten, hvilket gør, at politiet bliver mistænksomt, når de reelle og alvorligere afsløringer kommer frem, idet de ikke stemmer overens med, hvad forældrene og barnet anmeldte. Børn kan have svært ved at forklare, hvorfor forældrene fik en skåneversion. En pige på knapt 13 år fortalte forældrene, at flere af hendes veninder også blev voldtaget: *”Jeg kunne ikke lide at sige, at det kun var mig, men ved anden afhøring, havde politiet talt med veninderne”*.

Afhøring i forbindelse med overgreb i familien

Politiafhøringen er særligt belastende for barnet, hvis overgrebet er begået i familien. Børn har brug for nære og trygge omsorgspersoner for at udvikle sig sundt og harmonisk. I forbindelse med intrafamiliære overgreb har barnet som regel mistet tilliden til én eller flere tilknytningspersoner (Rathje, 2017).

En 13-årig pige fortæller om afhøringen: *”Jeg syntes, det var rigtig hårdt for mig, jeg græd rigtig meget. Det er ligesom jorden går under, som om man har gjort noget dårligt. Jeg græd over, at min fars og min mors familie ville blive skilt ad, - men jeg syntes, det var godt på en måde, fordi jeg har gjort, hvad jeg skulle gøre”*.

Meget alvorlige udviklingstraumer er ofte ud over overgrebstraumet en konsekvens af mangeårige seksuelle overgreb inden for familien. Barnet har gennem opvæksten ikke fået

tilstrækkelig omsorg og støtte til regulering og forvaltning af følelser og reaktioner (Ibid. 2017). De har forud for afhøringen hos politiet ikke haft særligt mange muligheder for ”at sætte ord på” de overgreb, de har været udsat for og tanker og følelser i den forbindelse. Disse børn kan være svære at afhøre, fordi de kan fremtræde ekstremt modne for alderen på nogle områder, men grundet den manglende omsorg og de seksuelle overgreb kan have kognitive og emotionelle vanskeligheder, der gør det svært for dem at beskrive, hvad de har været udsat for.

Mange års overgreb sætter hukommelsen på en vanskelig opgave, når overgrebene afsløres. Ofte vil erindringer om overgrebene først melde sig, når barnet begynder at berette om overgrebene. Således kan det, der fortælles ved en afhøring være en lille flig af en lang overgrebshistorie. Det giver fagligt mening at afhøre børn, der har været udsat for længerevarende overgreb over flere gange. Denne viden om hukommelses- og afsløringsprocessen er relevant både for politiet, der skal foretage afhøringerne, men også for retssystemer, der skal vurdere sagen.

Barnets troværdighed har gennem tiderne været særligt omdiskuteret i forbindelse med seksuelle overgreb og det, at der tilstøder flere erindringer om overgrebet efter den første afhøring, kan forringe barnets retssikkerhed, hvis der sås tvivl om nye oplysninger eller i værste fald, at nye erindringer ikke indgår i vurderingen, fordi der kun er foretaget en enkelt afhøring. Børn, der afslører overgreb inden for familien, vil ofte befinde sig i en loyalitetskonflikt. De ønsker, at overgrebene skal stoppe, men ikke nødvendigvis, at den, der har udsat dem for overgrebet skal straffes med fængsel (Rathje, 2016). Det vanskeliggør afhøringen af barnet.

Et barn fortæller om at føle sig presset under afhøringen: *”Og så siger jeg til hende; det kan jeg ikke huske, og så siger hun; jo det kan du godt, og så siger jeg; ej det kan jeg altså ikke. Så siger hun; hvis nu du tænker rigtig godt efter, så tror jeg godt, du kan huske det. Og så siger jeg til hende; nej det kan jeg altså ikke. Så siger hun; Anne (red.) prøv at tænk dig om, fordi jeg ved, Torben (red.) beskriver, at du godt kan huske det, så nu synes jeg, du skal fortælle mig det. Og så følte jeg mig lidt tvunget til at fortælle hende om, at min far nussede mig inden under trusserne, selvom hun havde sagt, at jeg ikke behøvede at svare på det, hvis ikke jeg havde lyst. Og jeg synes, jeg havde gjort det klart overfor hende, at jeg ikke havde lyst til at svare”.*

Problematikken forstærkes for de unge teenagere, når de er blevet krænket af et nært relateret familiemedlem. Her er afhøringerne særligt belastende. Enkelte børn forsøger at beskytte familien ved at begrænse oplysningerne om overgrebet.

De interviewede piger er godt klar over, at politiet skal spørge ind til intime detaljer, men de synes, det er grænseoverskridende. De kender ikke altid selv betegnelserne for de intime kropsdele og den specifikke seksuelle akt. *"Det var ikke sjovt. Jeg synes, det var rigtig ubehageligt,"* siger en 12 årig pige.

En af de piger, der har vidnet i retten efterfølgende siger: *"Det var ubehageligt i starten at skulle sidde og være åben over for en person, jeg ikke kendte på den måde. Men ellers så - altså bagefter var det slet ikke så ubehageligt mere. Det var fint nok at kunne få det fortalt".* En pige fra ekspertgruppen siger: *"Nogle af deres spørgsmål var meget krænkende og voldsomme, når man tænker på, hvor ung jeg var".*

En del af de interviewede børn oplever at blive afhørt uden en bistandsadvokat og en repræsentant fra de sociale myndigheder, men interviewsvarerne kan handle om, at børnene betragter enhver af samtalerne med politiet som en afhøring. *"Ja, første gang så kommer man sådan ind og fortæller historien og anden gang, der kommer der en sagsbehandler eller advokat eller hvad der er".* Enkelte af børnene oplever desuden en mangelfuld information fra bistandsadvokaten om forløbet, deres rettigheder og muligheder.

En pige fortæller om, hvordan hun blev overrasket over politiets fremmøde i hjemmet efter et anonymt tip om, at hendes far havde forgrebet sig på hende: *"Det var lige som om, der var en, en af politidamerne, der sådan ledte det hele. Det virkede som om, det var hende, der sådan stod for det nærmest, og hun sagde, at de ikke havde tid til, at øh tage alle de der sådan formelle foranstaltninger, så om hun ikke bare kunne tage mig med ind på mit værelse, og så kunne den anden politidame snakke med min mor".*

Hun fortæller videre: *"Jeg sad i min seng og hun sad så på en stol, jeg har stående inde på værelset, og så tog hun en blok frem, og så sagde hun, at nu ville hun skrive ned det, jeg havde at sige, og så ville hun ringe til mig om et par dage og sådan have en bekræftelse på, at det hun havde skrevet ned, det var rigtigt. Og hvis der var noget, jeg ikke havde lyst til at*

svare på eller noget, som øhm jeg ikke kunne huske, eller jeg synes det blev for meget, så skulle jeg bare sige til, så ville hun stoppe”.

Flere af børnene i interviewundersøgelsen har oplevet timelange og udmattende afhøringer. De har oplevet afhøringer, der i deres forståelse indikerede, at politiet ikke troede på dem. Der var ifølge ekspertgruppen mange forskellige personer involveret og reglerne blev ikke altid overholdt.

De refererer næsten alle om voldsom skyldfølelse og har oplevet sig ”sat på anklagebænken” grundet de spørgsmål, som politiet stiller: *”Det er som om, at de sådan ikke rigtigt tror på en og så”.* En 13 årig pige fortæller: *”De spurgte, om jeg selv havde lagt op til det, om hvorfor jeg ikke bare havde sagt nej”.*

Nogle af børnene er angste og oplever sig utrygge efter politiafhøringen. *”Det er bare som om, at de bare er kolde indeni og ikke ved noget og at man bare selv står med det hele. De tænker ikke på, hvordan man egentlig har det”.*

Enkelte var mere optaget af, hvad forældrene vil tænke om dem end af at give politiet de oplysninger, der var brug for. Nogle af børnene har en bedre oplevelse af politiafhøringen end andre. En af de ældste piger fortæller, at politiet ved afhøringen kunne informere om, at hun skulle vidne i retten og om, at det ville blive en nævnings sag. Hun oplevede sig godt informeret og troet på. Hun havde, da hun var yngre været afhørt til video uden, at videoafhøringen havde kunnet give grundlag for at rejse sigtelse.

En anden af pigerne fremhæver en bestemt afhører: *”Jeg er rigtig glad for, at det er ham, der gør det, fordi han er, han tænker meget på mig ... Han er god, fordi han gør det ikke for hårdt, så jeg selv kan få lov til at sunde mig nogle gange, hvis det bliver for hårdt, fordi jeg ikke – jeg har svært ved at snakke om, selve da det skete, men der er han god og der er det lettere for mig sådan at sige det”.*

Flere fremhæver, at information er godt og at pauser og mulighed for at sunde sig under afhøringen er med til at gøre oplevelsen udholdelig.

Samlet fortæller børnene om lange afhøringer og mange gentagne spørgsmål, der kan medvirke til, at de føler sig mistænkeliggjort, føler, at politiet ikke tror på dem. Afhøringerne er særligt belastende, når overgrebet er sket i den nærmeste familie. Længerevarende overgreb inden for familien hænger ofte sammen med omsorgssvigt og manglende støtte til regulering og forvaltning af følelser. Børnene overvældes af alle de tilbageholdte tanker og følelser ved afsløringen, hvilket præger afhøringen. De børn, der har en bedre oplevelse med afhøringen, er de børn, der har fået klar information om forløbet efter afhøringen.

Børnenes beskrivelser af politiafhøringerne peger på, at der skal bruges afhøringsmetoder, der skåner børn og unge, og at den, der afhører, skal have viden om, hvordan børn kan være så sårbare og i følelsesmæssigt kaos, at de opfatter selv en nænsom afhøring, som anklagende, mistroisk, hård og ufølsom i en grad, der gør, at de frygter for retssagen i al den tid, de venter på denne. Det er nødvendigt med forståelse for, hvad barnet har været udsat for i forbindelse med det seksuelle overgreb. Det er essentielt, at der tales til børn og unge på en alderssvarende måde.

Der peges i den samlede undersøgelse på behovet for, at der udarbejdes procedurer, der tager højde for det traume, barnet har været udsat for. På samme vis kan der argumenteres for, at afhøringerne af et barn, der har været udsat for omfattende og længerevarende overgreb indenfor familien, ville have brug for mere tid og derfor flere afhøringer for at kunne give et tilstrækkeligt vidnesbyrd.

Interviewresultaterne peger således på, at børn på 12 år og opefter kunne have haft brug for at være blevet videoafhørt af en afhører, der var uddannet og kvalificeret til at afhøre børn. I tilfælde af anmeldelse ved akut voldtægt bør politiets indledende afhøring være kort og efterfølgende følges op af videoafhøring, når barnet psykisk er mere samlet og ikke i en akut choktilstand.

Ventetiden og retssagen

I denne del sættes der fokus på de tanker og overvejelser, børn gør sig forud for en retssag, og hvordan ventetiden påvirker barnets trivsel og mulighed for at bearbejde det seksuelle traume. Enkelte af de interviewede piger og alle pigerne fra Ekspertgruppen havde været i retten på interviewtidspunktet.

At vente på retssagen

Ventetiden fra anmeldelsen til der falder afsluttende dom i sagen var i 2014 i gennemsnit 382 dage⁴. Særligt de lange ventetider på retssagerne er slidsomme og belastende for børnene. Uvisheden om, hvornår retssagen bliver, og uvisheden om, hvorvidt det, barnet fortalte politiet ved afhøringen, er nok til, at der overhovedet bliver en retssag, sætter sit præg på barnets udvikling og trivsel - især i de tilfælde, hvor barnet ikke følte sig troet på, hvor oplevelserne ved politiafhøringen har fået barnet til at føle sig mistænkeliggjort.

Forestillingen om retssagen dannes på baggrund af barnets oplevelse med politiafhøringen. For de børn, der venter og venter og ikke ved, hvad der venter dem, står retssagen som noget frygtindgydende og angstprovokerende og fantasierne og ruminationerne over retssagen kan vokse sig store.

En pige fortæller om sine forventninger til at skulle vidne i retten: *”Ja, jeg er ikke tryk ved at skulle derind, for jeg er jo bange for, at det - for jeg har jo set mange øhm sådan film og sådan noget med retten, eller retter og sådan noget, hvor det er, man skal der ind, og hans advokat, der bare tromler mig ned, og det er jeg rigtig nervøs for øhm, men jeg ved også, at jeg kan holde til meget ikke? Så jeg ved ikke. Jeg ville ikke bryde, jeg tror ikke, jeg ville bryde sammen som sådan i retten med ikke at kunne snakke og sådan noget der, (selv)følgelig ville jeg, jeg ville nok på et tidspunkt ikke, ikke rigtig kunne klare mere, men det ville ikke være sådan noget med, jeg ville stoppe det hele, fordi jeg er så opsat på, han bare skal have et eller andet, et eller andet dårligt så”*.

---

⁴ 1) Justitsministeriet reviderede svar af 17. juni 2014 på spørgsmål nr. 364 (Alm. Del) fra Folketingets Retsudvalg (folketingsåret 2013 – 14).

Bevisets stilling

Den lange ventetid kan forstærke følelsen af ikke at være troet på, som barnet oplevede ved afhøringen hos politiet. Barnet har svært ved at forstå, hvorfor og hvad der trækker sagen i langdrag. Når efterforskningen hos politiet er afsluttet og der ventes på anklagemyndighedens vurdering af, hvorvidt der bliver en retssag eller ej – er barnet ofte fanget i ingenmandsland. Politiet har overgivet sagen og er ikke længere involveret og anklagemyndigheden er et ukendt system for barnet.

Den manglende information om, hvad ”der sker i sagen” og hvor længe der går, er med til at befæste den manglende tillid, som det seksuelle overgreb har afstedkommet. Hvorvidt man kan stole på systemet og tro på, at det vil én det bedste, bliver et centralt tema for mange børn. Et tema, som de også vil skulle forholde sig til ved sagens afslutning enten i retten, eller hvis sagen falder på bevisets stilling.

For nogle af de børn, der venter forgæves, hvor sagen ikke kommer for retten, er tidsperspektivet oftere kortere, men beskeden om, at sagen er faldet på bevisets stilling, opleves for mange børn som et svigt og et udtryk for, at der er sået tvivl om barnets udtalelser og troværdighed. Det er ligeledes svært for barnet at forstå, at det ikke er nok at blive troet på af politiet, der efterforskningsmæssigt har taget sagen alvorligt. At forklare et barn, at beviserne ikke har været tungtvejende nok til, at sagen føres til domstolene, er en svær udfordring. For mange børn bliver det til en manglende tillid til systemet og manglende oplevelse af at blive taget alvorligt, som de kommer til at tage med sig videre i livet.

Der foreligger derfor en stor opgave i at få ”landet” en sådan oplevelse på en hensigtsmæssig måde, der ikke øger barnets mistillid til omverdenen. Hvem der tager sig af dette, er det store spørgsmål. Aktuelt er der ingen, der er forpligtet til det – hverken det juridiske eller behandlingsmæssige system.

Psykologers forudsætninger for at tale med barnet om dette kan være forskelligartede, ikke alle er nødvendigvis bekendt med de juridiske principper og begrundelserne bag, at sagen er faldet på bevisets stilling. Der er heller ikke garanti for, at barnet er i psykologisk behandling, når sagen er færdigbehandlet af anklagemyndigheden. Der kan være ydet en kortvarig krisepsykologisk intervention, som ligger måneder tilbage, og barnets tilknytning

til behandlingssystemet kan være afsluttet. At forklare et barn, hvad ”bevisets stilling” er, er en faglig udfordring, som ingen systemer aktuelt har taget på sig – hverken det juridiske, det sociale eller det behandlingsmæssige. Der ligger derfor en vigtig opgave i at formidle det juridiske sprog til børn, der føler sig svigtet og ikke forstår, hvorfor den, der har krænket dem, ikke dømmes.

I projektet indgik kun to interviews med børn, hvis sag endte med at falde på bevisets stilling, men de behandlingsmæssige erfaringer med denne gruppe af børn peger på den særlige udfordring, der er beskrevet i ovenstående.

Hukommelsen i ventetiden

I den lange ventetid frem mod retssagen udfordres hukommelsen særligt og barnet frygter at glemme detaljer. Én af de interviewede siger: *”Men havde der været en retssag med det samme, så ville jeg ... huske alting, små detaljer. Så ville jeg ikke have glemt noget som helst”*.

En anden fortæller: *”Jeg troede først, at der ville gå et par måneder, inden jeg skulle i retten, men så fik jeg at vide, at der ville gå et år. Der ville jeg jo være startet på en ny skole og forsøge at have et andet liv, så det kunne jeg slet ikke forholde mig til”*.

At vente på at skulle i retten sætter børnene i et dilemma i forhold egentligt gerne at ville glemme overgrebet og komme videre. *”Fordi så skal jeg gå med den bagtanke om, hvad der er sket hele tiden, indtil det kommer. Det går ud over mig selv mere psykisk, at jeg skal gå og tænke på det hele tiden. For jeg har allermost bare lyst til at glemme det. Jeg kan jo ikke se det som en god ting, at jeg skal vidne om det, og så det ene og så det andet. Jeg har jo mest af alt lyst til at glemme det”*.

Trods ønsket om at glemme er angsten for at glemme vigtige detaljer til retssagen større og presser børnene unødigt. *”Det er det værste ved ventetiden, at man bliver afhørt flere gange. Og inde i sit hoved, så tænker man, at det er sket sådan her, men det kan godt være, at man glemmer nogle ting, og så når man skal give forklaringen igen, så kan det være, at der er nogle ting man har glemt eller man husker bedre, og så bliver man beskyldt for - Ej, nu lyver du”*.

Udsættelse af retssag

Det kræver stor mental forberedelse at skulle i retten. Somme tider bliver retten udsat og der skal berammes et nyt møde, hvilket igen gør, at børn ikke føler, de bliver taget alvorligt, når det sker.

En pige fra ekspertgruppen beskriver, hvordan hun efter 6 måneders venten på retssagen mødte i byretten, hvor dommeren - grundet forsinkelse og en anden forestående retssag - beskrev for pigen, at hun enten kunne vidne lidt hurtig, eller de kunne udsætte retssagen til en anden dag. Pigen valgte at udsætte retssagen og ventede yderligere 5 måneder, hvorefter hun vidnede. Efterfølgende ankede den dømte sagen til Landsretten, og pigen ventede yderligere 6 måneder.

Pigen beskriver: *"For mig var det ikke det værd, når han kun fik 10 måneder, jeg var ikke i skole i lange perioder. Jeg sad bare og stirrede ud i luften og kunne ikke tænke på andet end retssagen.. om de troede på mig og hvad de ville spørge om. .. Det værste, de ku' spørge om, var om jeg nød det... Da sagen blev anket til Landsretten faldt min verden helt sammen ... Det holder jeg bare ikke til..."*.

Forestillinger om retssagen og bistandsadvokatens rolle

Informationen fra bistandsadvokaten kommer ofte sent i forløbet og for børnene for sent i forhold til, hvordan deres tanker og fantasien forsøger at danne billeder af og mening i det, som venter dem.

"Jeg forestiller mig, at dommeren ser streng og gammel ud... og alle kigger på mig både fra siderne, forfra og bagfra, alle kigger på mig, hundredvis af øjne, ... og hans advokat har jakkesæt og slips på og ser ud som om han hader børn ... som en af dem der fra CSI, der bare råber og skriger mig ind i hovedet". Citatet er fra en pige, som venter på at vidne.

Aktuelt er det en bistandsadvokat, der forbereder barnet på, hvordan retssagen foregår. Nogle har mødt deres bistandsadvokat ved selve afhøringen hos politiet, andre møder først bistandsadvokaten kort forinden retsmødet. Flere af pigerne efterlyser; *"at man vidste, hvad det var, man gik ind til, ... fik at vide, der sidder dommeren og der sidder anklageren og sådan ... så man var lidt mere forberedt på, hvad der skulle ske... jeg kan huske, at jeg blev meget overrasket over, at jeg skulle tale i mikrofon ... det var meget overvældende"*.

Det anbefales derfor, at barnet langt tidligere i processen orienteres om, hvorledes retssagen foregår. Det anbefales om muligt, at det pålægges bistandsadvokater at forberede barnet så snart, der er viden om, at en retssag afholdes.

De psykiske reaktioner på ventetiden

Børnene tilkendegiver, at ventetiden inden retssagen opleves som det absolut værste. Det er for mange fuldstændigt uforståeligt, hvorfor det tager så lang tid.

De vil gerne have det overstået og de gør sig tanker om, hvorvidt ventetiden er udtryk for, at man ikke rigtig tror på dem længere, at man har konkluderet, at det var barnets egen skyld eller om overgrebet måske ikke var så slemt, at det skal tages alvorligt. Børn gør sig også tanker om, hvordan omgivelserne opfatter den lange ventetid, måske tror andre heller ikke længere, at jeg har været udsat for et seksuelt overgreb.

Ventetiden har haft store konsekvenser for manges sociale liv og skolegang. *”Det er svært at komme videre. Livet går i stå”*, fortæller en af de interviewede.

Det er svært at forstå, hvorfor retten udsættes og det opleves nedværdigende for barnet. *”Jeg var rigtig ked af det, og jeg sov ikke, og når jeg endelig faldt i søvn, så sov jeg ikke særlig godt. Jeg vågnede hele tiden og havde ondt i maven, og jeg gik rundt som sådan en zombie, jeg havde ikke rigtig nogen følelser sådan, jeg var hverken glad eller sur eller noget, jeg gik bare rundt sådan helt ”stoneface”. Jeg var ikke i skole overhovedet, jeg lå bare derhjemme på sofaen og kiggede ud i luften”*.

Ventetiden og dens psykiske og sociale konsekvenser er det, der har fyldt mest for såvel de interviewede som Ekspertgruppens medlemmer. De fleste havde en forventning om, at ventetiden ville være et par måneder, men for nogle af deltagerne blev den til et år eller mere.

De psykiske konsekvenser af ventetiden ville mange af pigerne gerne have kendt til på forhånd, så der kunne været taget nogle forholdsregler i forhold til hjælp til at klare skolearbejdet. De har oplevet at være distraherede og fraværende, at koncentrationen har svigtet i ventetiden. Enkelte har måttet gå en klasse om.

Børnene beskriver dog samstemmigt, at deres forestillinger om retssagen og den retslige procedure er påvirket af deres manglende kendskab til, hvordan en retssag foregår. *”Jeg er rigtig nervøs, fordi jeg aldrig har prøvet det før... jeg ved ikke, om det er rigtigt... at der er en dommer eller sådan noget – ikke? men jeg tror, nej, jeg tror ikke, det har noget med en dommer at gøre, har det? ... Og så sidder man så på de der bænke agtigt, og så skal dommeren sige et eller andet og så banke i den der ting eller sådan noget, jeg ved det ikke. Jeg har aldrig prøvet det. Så!”*, udtrykker en 13 årig, der endnu ikke ved om, hun skal vidne.

Dagene op til og dagen for retssagen

Selve fremmødet i retten er for børnene en overvældende belastning. Flere børn i undersøgelsen beskriver svære symptomer på selve dagen og i dagene op til: *”Jeg fik nærmest feber altså, jeg blev sådan fysisk dårlig med hovedpine, og jeg rystede og fik kvalme, og ... jeg var sulten, men jeg var alligevel ikke sulten, og jeg havde i hvert fald ikke lyst til at spise noget, og jeg sådan havde bare lyst til at lukke mig inde i mig selv, hvis man kunne det”*.

En anden pige fortæller: *”Jeg tror ikke, jeg spiste overhovedet, fordi jeg havde så ondt i maven. Jeg var så, jeg anede ikke, hvordan det kom til at foregå. Der var ikke nogen, der havde fortalt mig sådan, at sådan og sådan gør vi, og det skal du ikke være bange for, for du skal bare sidde her og snakke stille og rolig, og man ser altid de der sådan amerikanske tv-serier, hvor der står en advokat og råber én ind i hovedet og sådan noget ikke? Så jeg blev simpelthen så bange for, hvordan det skulle foregå, så jeg ku’ ikke, jeg kunne slet ikke fungere i dagene op til”*.

Ventetiden, når der er tale om overgreb inden for familien

Ventetiden på retssagen er særlig problematisk, hvis vidnet og den sigtede har kontakt med hinanden i perioden mellem retssagerne. Særligt i de intrafamiliære sager, hvor den sigtede ikke er varetægtsfængslet, og hvor der er kontakt mellem parterne, kan det være et problem. Et barn fortæller, hvordan hun forud for mødet i landsretten blev kontaktet telefonisk af sin far, der var sigtet i sagen. Han instruerede hende i, hvad hun skulle svare på forsvarerens spørgsmål.

Den lange ventetid og systemets indretning gjorde, at barnet blev fanget i et meget vanskeligt dilemma. Hun endte med at lyve i retten. Hendes situation var præget af, at hun ikke ønskede, at faderen skulle fængsles. Faderen havde forklaret hende, hvad der skete med pædofile i fængslet. Hvis dette barn var blevet videoafhørt, ville faderen ikke have kunnet manipulere barnet til at svare til sin fordel. Faderen blev dømt i byretten og senere frikendt i landsretten.

I intrafamiliære sager befinder barnet sig ofte i et dilemma, hvor det slet ikke er fyldt af et ønske om, at den sigtede dømmes, og slet ikke dømmes alt for hårdt. Barnet vil først og fremmest have, at overgrebet stopper. *”Jeg tror, jeg ville, altså hvis ordet var frit sådan, så tror jeg, jeg ville have sagt til dem, at det kunne godt være, de prøvede at fremstille min far som et monster, men sådan var det altså slet ikke, synes jeg, fordi det var sådan den følelse, jeg fik, at nu skal du høre, hvor slem din far er. Han er den værste mand i hele verden sådan den fornemmelse, fik jeg, af den måde det hele blev fremført på”*.

Selve retssagen

Udviklingspsykologisk begriber større børn dvs. børn fra 13-14 år og opefter i høj grad alvoren i det strafferetslige system og har stor respekt for at skulle vidne. En af interviewpersonerne fortæller, hvad der kunne gøre hende mest nervøs: *”Det var, om jeg kunne glemme noget”*. Hun er som mange af de andre bange for, om hun kan gøre det godt nok; *”...at jeg skal ind og sidde foran dommeren og jeg skal sidde sådan og forklare eller sige tingene rigtigt, ikk!”*.

Oplevelserne i retten er varierende. Flere børn fra ekspertgruppen udtrykker stærkt ubehag ved at skulle vidne i påhør af fremmede, de aldrig har mødt. De oplever det meget grænseoverskridende at skulle fortælle detaljer om det seksuelle overgreb: *”Jeg synes bare, det er meget grænseoverskridende at skulle fortælle sådan noget, om detaljer og sådan noget inde i retten, når der er så mange, der sidder og kigger på én”*.

Flere af de interviewede giver udtryk for, at de har svært ved at fortælle det hele i retten og kan udelade væsentlige detaljer, fordi det er skamfuldt og utrygt – særligt, hvis den anklagede er i samme lokale. *”Åh det var forfærdeligt og se hans ansigtsudtryk, den måde, han kiggede på mig. Han lignede en hundehvalp, der var efterladt ude i regnen altså, jeg kunne næsten ikke få mig selv til og sige ja til noget af det, fordi han kiggede så ynkeligt på*

mig, for man kunne se på ham, at han var ked af det. Og jeg havde slet ikke lyst til, at han skulle sidde der”.

Andre føler ubehag i vidneskranken: *”I starten sagde jeg mit navn og så brød jeg lige hurtig sammen. Jeg synes, det var væmmeligt at sidde der med folk på hver side og sådan noget ikk! Jeg er meget glad for, at andre folk, sådan pressen, sad bag ved, så man ikke lagde mærke til dem rigtig”.*

Nogle udtrykker, at de i retten har følt sig beskyldt for ikke at tale sandt, fordi de ikke længere har kunnet huske væsentlige detaljer fra overgrebet, eller fordi de har glemt, hvad de sagde til afhøringen hos politiet et halvt eller helt år forinden.

Andre igen er kommet i tanke om flere episoder og flere hændelser i ventetiden, hvilket ligeledes kan påvirke rettens opfattelse af barnets troværdighed. *”Ja, men der er så mange ting, som man ikke kan huske, synes jeg, fra man var lille af, ikk! Og så var der flere historier mellem afhøringen og retten, jeg tænkte sent, fordi så var der gravet hul i det. Så kommer der flere historier sådan, også inde i retten, hvor jeg blev afhørt, så blandende jeg to historier sammen, som han advokat så brugte ikk!”.*

Børn, der har været udsat for længerevarende overgreb, vil ofte opleve, at processen fra afsløringen og den første afhøring til retssagen er præget af, at flere erindringer om seksuelle overgreb dukker op undervejs. Der er en risiko for, at disse erindringer aldrig kommer til at indgå i bevismaterialet, enten fordi barnet ikke genafhøres eller fordi barnet holder disse informationer tilbage i retten for at undgå, at der sås tvivl om barnets første vidneudsagn.

Undersøgelsen viser, at oplevelserne af at vidne i retten er forskellige. Nogle beskriver, at det var hårdt og meget langvarigt, andre har oplevet det at vidne som en rutine ting, der virkede som noget, der blot skulle overstås. Børn, der har frygtet retssagen i meget lang tid, kan opleve antiklimaks ved under retssagen kun at skulle bekræfte politirapporten. *”Altså det var ikke lige så voldsomt, som jeg havde troet, at det virkede som sådan en kedelig rutine sag, man bare skal have overstået ikke? Så nu er det den næste, okay, kan du ikke lige skynde dig at sige ja til det her og så gå igen, fordi vi gider faktisk ikke bruge mere tid på. Det virkede meget, som om de sådan skyndte sig. Sådan hurtigt ind og ud af døren med*

alle vidnerne. Der var også mange, men det virkede som om, de sådan skyndte på en, hvor jeg måske havde, måske lidt håbet på, de ville tage det stille og rolig, fordi ham der dommeren han, jeg fulgte næsten ikke med i, hvad det var, han læste op, fordi han læste så hurtigt. Så jeg sagde bare ja, ja, det er sikkert rigtig nok”.

Barnets retssikkerhed

Undersøgelsens resultat peger på, at barnets psykiske velbefindende er truet forud for retssagen og at barnet belastes voldsomt. Barnets angstniveau er ekstremt højt. Enkelte børn beskriver, at den psykiske belastning er så stor, at de ikke får fortalt det hele.

Retsmødet skaber ikke den fornødne tryghed, der bør være til stede for, at et barn kan fortælle og gengive svært belastende oplevelser. Omgivelserne er på ingen måde børnevenlige og barnet føler sig overvældet og presset af at skulle sidde alene midt i rummet, sådan som flere retssale er indrettet. *”Der lugtede. Det var sådan en gammel bygning. Den lugtede af gammel bygning, kan jeg huske. Det var et meget lille venteværelse, vi sad i, og vi sad bare mange mennesker og ventede på og skulle ind, ind og vidne. Og så kom jeg ind i sådan et lille, jeg synes, det var lille i forhold til hvor mange sådan stole og så videre, der var, og så tror jeg, der sad 6 eller 7 oppe ved dommeren, så der var lige pludselig rigtig mange mennesker, og så var der min far og hans nye advokat og anklagerens advokat”.*

Barnets retssikkerhed er ringe stillet, når barnets vidneudsagn beror på en afhøring af en afhører, der ikke har videreuddannelse om børn, som en videoafhører, har det. Samt et fremmøde i retten, der ligger langt ude i fremtiden og inkluderer fremmede mennesker, som ikke skaber den fornødne tryghed for, at barnet kan fortælle det, som er sket - og hvor hukommelsen grundet ventetiden er presset.

Den sigtedes tilstedeværelse

Børnene er præget af uvisheden om, hvorvidt de vil møde den tiltalte i retten, hvorvidt han/hun er til stede, når barnet skal afgive sin forklaring.

Alle børn på nær én i undersøgelsen har afgivet forklaring i retten uden tilstedeværelsen af den sigtede. Kendskabet til, hvorvidt den sigtede er til stede eller ej, får børnene dog først lige op til retssagen eller på selve mødet. Der kan være akkumuleret meget unødigt angst

og fantasier om at se den sigtede i retten, som barnet kunne være skånet for, dersom der kunne gives barnet en garanti om, at den sigtede ikke er til stede.

En sådan garanti kan ikke gives barnet hverken under de tidligere eller nuværende forhold. Denne uvished lægger et yderligere lag på barnets frygt for retssagen og står igen i vejen for, at barnet kan koncentrere sig om at få bearbejdet det seksuelle overgreb.

Således kan det - sat på spidsen - siges, at barnet forvoldes yderligere behandlingsbehov, forårsaget af retssystemets præmisser. *"Jeg blev lovet, at jeg ikke ville se ham, men så mødte jeg ham på gangen, da jeg skulle derind, så det endte med, at jeg flygtede ud igen, og så gik jeg af bagindgangen ind"*.

En af de interviewede piger havde ingen bistandsadvokat og var dermed ikke bekendt med, at hun kunne vidne uden faderens tilstedeværelse. Faderen var den sigtede i sagen. *"Jeg tror, de havde fået mere ud af at snakke med mig alene, uden at han var der.... også fordi jeg simpelthen blev så nervøs af, at han sad og kiggede på mig på den måde. Jeg tror ikke en gang, de kunne høre mig. De bad mig flere gange om og svare lidt højere ind i mikrofonen, for de kunne ikke høre mig, fordi jeg tænkte hvis, hvis nu jeg hvisker, så kunne det være, han ikke hører mig"*.

De behandlingsmæssige omstændigheder

Resultaterne af undersøgelsen peger på, at retssystemet ikke opleves som gearret til at håndtere børn, der har været ofre for seksuelle overgreb. Undersøgelsen peger på, at retssager, hvor børn er involveret, skal opprioriteres, så ventetiden minimeres i det omfang, det efterforskningsmæssigt kan lade sig gøre. Barnets udvikling er ofte sat på stand by i den periode, barnet venter på en afgørelse.

Flere børn har ikke overskud til at bearbejde det seksuelle overgreb. Mange trin i traumbearbejdningen blokeres af ventetiden, og flere fastholdes i behandlingsforløb, som er længere end nødvendigt, fordi barnet først efter den retslige afgørelse reelt har overskud til at forholde sig til det, der er sket. Ventetiden og retssagen overskygger bearbejdningsprocessen og barnet kommer på dobbeltarbejde. Støtten i familien og opbakning i omgivelserne mindskes over tid, som det gælder ved kriser og traumer i forbindelse tab og sorg.

Ligeledes ses det behandlingsmæssigt også, at børn har brug for at få bearbejdet oplevelserne fra retssagen. Mødet med et retssystem, som de er for unge til at forstå, kan have sat spor, anklagerne, en frifindelse eller mødet med krænkeren.

Særligt for de børn, hvor den sigtede er erklæret skyldig i byretten og senere frikendt i landsretten, slås med alvorlige følgevirkninger. Hvad var det, jeg sagde i landsretten, der gjorde, at dommeren ikke troede på mig. Med en videoafhøring og afspilning af barnets vidneudsagn i retten, bliver en frifindelse for et barn ikke ensbetydende med, at barnet har forklaret sig dårligere i retten. Behandlingsmæssigt er det ofte lettere at hjælpe barnet gennem denne skuffelse, end det er, hvis barnet føler, at det er skyldigt i at have præsteret dårligt ved den sidste instans i landsretten.

Samlet viser undersøgelsen, at de lange ventetider fra afhøringen til rettens afgørelse er yderst belastende for de børn, der ved afhøringen er blevet efterladt med en følelse af ikke at blive troet, som har følt sig mistænkeliggjort og som har oplevet ikke at kunne huske alt det, politiet spurgte om.

Ventetiden forstærker det psykiske pres og usikkerheden i forhold til at kunne gøre det godt og tilstrækkeligt i retten. Frygten for ikke at kunne huske det hele, forstærker angsten for ikke at blive troet i retten. Børn husker ofte mere og mere, når de først er begyndt at ”åbne” for erindringen om det overgreb, som de har forsøgt at fortrænge eller glemme, mens de holdt det hemmeligt, men de kan blive bange for, hvad der sker, hvis de nye oplysninger kommer frem i retten.

Børn har ikke særligt stort kendskab til, hvad der vil ske i retten og de forstår heller ikke baggrunden for, at det kan tage så lang tid. Nogle oplever sig glemt og ikke taget alvorligt.

Oplevelserne ved politiafhøringerne er det eneste grundlag - lige bortset fra krimiserier - børnene har for deres forestillinger om, hvordan retssagen vil forløbe. Derfor er information blandt andet fra bistandsadvokaterne så vigtig. Børnene i undersøgelsen peger på behovet for information så tidligt som muligt om, hvad der skal ske i retten. De anbefaler fremvisning af retslokalet til barnet forud for retssagen for at dæmpe angsten.

Oplevelserne i retten er forskellige. At skulle vidne uden, at den tiltalte er ført ud af rummet imens, er svært for børn. Behovet for at få tidlig besked om, hvorvidt den tiltalte er til stede i retslokalet, mens barnet vidner, er vigtigt for barnet, så spekulationerne herover ikke fylder unødigt.

Undersøgelsen peger på, at børn, der skal vidne i retten, ved alt for lidt om selve retssagen og procedurene. Børnenes tanker om, hvad der skal ske, og om de kan gøre det, der kræves af dem, forstærker de traumer, de har været udsat for. Det kan spores i forbindelse med den psykologiske behandling af barnet. I nogle tilfælde blokeres traumbearbejdningen af ventetiden.

Resultaterne peger på, at der er behov for, at retssager om seksuelle overgreb prioriteres højere, så ventetiden mindskes. Børnene i Ekspertgruppen anbefalede, at videoafhøring skulle være en mulighed for børn over 12 år.

Mange af de børn, der har vidnet i retten, pålægger sig selv ansvar for udfaldet af retssagen. De føler ofte, at de ikke blev troet på, eller at de ikke svarede fyldestgørende på spørgsmålene, hvis sagen ankes, eller hvis der ikke falder dom. Nogle af disse børn har et efterforløb med skyld, skam og usikkerhed i forhold til de signaler, de udsender.

Den nye lovgivning

I dette afsnit beskrives det nye anvendelsesområde for brug af videoafhøring, som det fremgår af den nye lov. Der ses nærmere på, hvilke overvejelser Strafferetsplejeudvalget havde gjort sig i forbindelse med arbejdet, og der kommenteres på overvejelserne ud fra et børnepsykologisk perspektiv med inddragelse af data fra undersøgelsen.

De Europæiske forpligtelser

Justitsministeriets betænkning om videoafhøring af børn og unge i straffesager: Betænkning 1554/2015, er et meget grundigt stykke arbejde, der ridser både de tidligere retningslinjer og strafferetsplejeudvalgets hidtidige og nuværende arbejde på området op. Dertil er Danmarks internationale forpligtelser i forhold til den Europæiske Menneskerettighedskonvention og FN's børnekonvention (1992), direktiverne for menneskehandel (direktiv 2011/36/EU), offerdirektivet (direktiv 2012/29/EU) og direktivet om seksuelt misbrug af børn (direktiv 2011/93/EU) beskrevet. I disse direktiver er videoafhøring af forurettede beskrevet som en mulighed, men ikke i alle sagstyper.

Europarådets konvention om seksuelt misbrug af børn (2007) bygger bl.a. på en hensyntagen til barnets tarv i forbindelse med efterforskning og gennemførelse af straffesager, således at den traumatiserende hændelse ikke forværres. Europarådets konvention artikel 30 stk. 3 påpeger, at efterforskning og straffesager skal prioriteres og gennemføres uden unødigt ophold. Konventionen omhandler børn op til 18 år. Det beskrives i artikel 35 stk. 1, at afhøringen skal finde sted i lokaler, der er indrettet til formålet og varetages af fagfolk, der er uddannede hertil.

Offerdirektivet (2012/29/EU) skal sikre, at offeret får den rette information, støtte og beskyttelse. Under sagens behandling i retten skal der ifølge direktivet være særlige hensyn til offeret.

Offerdirektivet henviser til, at afhøringen sker af en person med samme køn, hvis offeret ønsker det, og sker af samme person, hvis der skal være flere afhøringer. Under sagens behandling i retten henstilles der til at undgå visuel kontakt mellem ofre og gerningsmænd ved brug af kommunikationsteknologi. Direktivet lægger ligeledes op til, at børn, der er ofre, kan videoptages, og at afhøringen kan bruges i retten.

Ved den danske folkeafstemning den 3. december 2015 blev det danske retsforbehold i EU opretholdt. De ovennævnte direktiver er omfattet af Danmarks retsforbehold og derfor ikke bindende for den danske praksis. Strafferetsplejeudvalget har dog taget hensyn til direktiverne, idet der lægges op til en særlig beskyttelse af de 15-17-årige, hvilket er beskrevet i betænkningens opsamlingsbestemmelser (herom senere).

Strafferetsplejeudvalgets overvejelser

Strafferetsplejeudvalgets overvejelser i forbindelse med udarbejdning af en ny en model for videoafhøringer peger på både fordele og ulemper ved en udvidelse samt på modsatrettede hensyn i ændringerne.

Blandt ulemperne nævnes, at udvidelsen kan svække bevisumiddelbarheden, bevisværdien og tiltaltes mulighed for at varetage sit forsvar. Udvalget peger tillige på, at en udvidelse vil være ressourcetung og vil kunne øge risikoen for falske forklaringer.

Bevisumiddelbarhed og bevisværdi

Bevisumiddelbarheden, som kræver, at vidnet afgiver sin forklaring direkte for den dømmende ret, giver en direkte adgang til at stille spørgsmål til vidnets (her barnets) forklaring. Det vurderes af strafferetsplejeudvalget, at bevisværdien ved at afgive forklaringen for retten er højere end under sagens efterforskning, dvs. den afhøring, politiet foretager.

Bevisværdien vurderes højere, når sagen er færdigefterforsket, og alle beviser kendes af både forsvarer og anklager og dermed giver bedre mulighed for at spørge ind til eventuel modstrid i vidnets forklaring og øvrige beviser i sagen. Omvendt beskriver Strafferetsplejeudvalget, at hverken forsvarer eller anklager er uddannede i at afhøre børn (Betænkning 1554/2015 s. 126).

Øget risiko for falsk forklaring?

Ligeledes påpeger Strafferetsplejeudvalget, at et fremmøde i retten er med til at understrege situationens alvor og dermed forebygge falsk forklaring. Det har ikke været muligt at finde en undersøgelse, der bekræfter eller afkræfter udsagnet om alvorlighedsgraden, dvs. at børn tager "sagen" mere alvorligt og bedre forstår alvorlighedsgraden, når afhøringen foregår i retten versus foretages af politiet.

Ligeså er der heller ikke forskningsmæssigt internationale eller nationale undersøgelser, der kan bekræfte antagelsen om, at der er øget risiko for falsk forklaring, hvis barnet ikke aflægger sin forklaring i retten. Hvorvidt disse forhold er en dokumenteret og valideret viden eller beror på en antagelse, fremgår ikke af betænkningen.

Der er i dette projekts data ikke noget, der bekræfter, at børn tager retten mere eller mindre alvorligt end en afhøring ved politiet, selvom dette ikke har været et tema i undersøgelsen. Undersøgelsens resultater peger dog på, at børn, der har været afhørt af politiet, bruger meget energi på at huske, hvad de har sagt ved afhøringen hos politiet for at kunne gengive dette så nøjagtigt som muligt i retten.

Et amerikansk studie af børns viden om det amerikanske retssystem viser, at viden øges med alderen, men at den primære informationskilde er tv-programmer, og at den viden, der genereres, ikke er reel viden, dvs. ikke er i overensstemmelse med retssystemets reelle funktion (Saywitz, 1989).

I undersøgelsen udtrykker deltagerne en stor respekt og agtelse for såvel politimyndigheden som retsvæsenet og udtrykker i nogen grad kendskab til politiets arbejde, men i mindre grad kendskab til det retslige system. Antagelsen om, at det er mere alvorligt at tale med en dommer fremfor en fra politiet, tager angiveligt sit afsæt i en voksenforståelse og dermed et anderledes kendskab til de involverede ordensmagters strukturer og kan fra et børne- og udviklingspsykologisk perspektiv ikke nødvendigvis overføres i forståelsen af børns tanker og viden om de involverede systemer.

Børns troværdighed

Børns troværdighed, og hvor suggestive børn er, har været en faglig debat gennem mange årtier. Troværdighedsdiskussionen er ikke så synlig mere i den faglige debat, og efter brugen af internettet er det en diskussion, der på sin vis er forstummet. Med internettets fremkomst blev det muligt at se de overgreb, som børn beskrev i afhøringerne, og at overgrebene ofte var langt voldsommere og grovere, end hvad børn berettede om.

Et studie af Sjöberg og Lindblad (2002), der inkluderede 12 børn, hvor overgrebet var filmet, viste, at der var en negativ korrelation mellem, det børn fortalte ved afsløringen og

alvorsgraden af overgrebet på filmoptagelserne, hvilket bekræfter, at børn i langt højere grad fortæller rundt om overgrebet end om overgrebet.

I et andet studie (Dalenberg, Brand, Gleaves, Dorahy, Loewenstein, Cardena, Frewen, Carlson & Spiegel, 2102) med interview af 800 børn, hvor der var mistanke om eller kendskab til seksuelle overgreb, viste resultaterne, at 15 % af børnene mellem 4 og 9 år, hvor der var medicinske fund og stærke indicer på overgreb, frembragte meget fantasifulde forklaringer i deres vidneudsagn. Studiet konkluderer, at børn for at forstå det seksuelle overgreb konstruerer fantasifulde og bizarre udsagn, der får deres vidneudsagn til at fremstå utroværdigt, men at dette er et udtryk for og et forsøg på at skabe mening i det overgreb, som barnet ikke kan forstå.

Diskussionen om børns troværdighed referer således til en manglende forståelse af, hvordan det seksuelle overgreb - for at give mening hos barnet - bliver blandet med fantasi, og hvordan fantasi og realitet sammenvæves (Zeuthen, 2009).

Ny praksis for anvendelse af videoafhøring

Med den nye lovgivning fortsætter den hidtidige praksis for børn under 12 år. Dertil udvides ordningen til, at børn på 13 og 14 år videoafhøres i sager omhandlende seksuelle overgreb, familievold og særligt belastende sager. Udvidelsen gælder både, hvis barnet er offer og vidne. Særligt belastende sager er fx, hvis et barn er vidne til familierelaterede vold eller overgreb.

Overværer barnet på 13-14 år vold mod en fremmede eller udsættes for vold af en fremmed, er dette ikke indbefattet udvidelsen med mindre, der er særlige omstændigheder forbundet hermed. Heller ikke tilfælde, hvor en 13-14-årig formodes at være vidne til f.eks. vold begået af en af barnets forældre eller søskende mod en fremmed person, indgår i udgangspunktet i udvidelsen.

Ordningen omhandler udover seksuelle overgreb straffelovens § 237 om drab og §§ 244-246 om vold begået mod en af barnets nærmeste dvs. slægtning i lige linje (forældre), søskende, sted- og plejeforældre.

Aldersgrænsen er sat i overensstemmelse med den seksuelle lavalder på 15 år. Der henvises i den forbindelse til, at det er væsentligt at undersøge, om det seksuelle forhold var frivilligt eller ej, hvis barnet var 15 år, da det seksuelle forhold fandt sted. Det angives, at troværdighedsmæssigt gives det bedste grundlag for at vurdere dette under hovedforhandlingen. Dertil anføres det endvidere, at man fra det 15. år kan straffes for at afgive falsk forklaring i retten efter straffelovens § 158, mens dette ikke er tilfældet, hvis den unge giver falsk forklaring til politiet under en videoafhøring. Her kan der dog straffes for at give urigtige oplysninger til offentlig myndighed, hvis en uskyldig sigtes (Betænkning 1554/2015 s. 138).

Blufærdighedskrænkelser er ligeledes omfattet af udvidelsen, også selvom krænkelsen ikke har indebåret beføling af barnet. Begrundelse herfor er, at videoafhøringen finder sted tidligt i efterforskningen, hvor der ikke nødvendigvis er kendskab til hele omfanget af forbrydelsens karakter. Således er der i udvidelsen ikke differentieret med forskellige typer af seksuelle overgreb. Det samme er gældende i forhold til straffelovens § 244 om simpel vold. Der er således heller ikke differentieret i forhold til forskellige typer af vold.

Det foreslås desuden, at der laves en opsamlingsbestemmelse, der indebærer, at der ved en konkret vurdering kan foretages videoafhøring af børn op til 18 år, såfremt der er tungtvejende hensyn.

Øvrige børn og unge under 18 år – opsamlingsbestemmelsen

De tungtvejende hensyn, der er fremhævet i opsamlingsbestemmelsen, der gør det muligt at videoafhøre unge i alderen 15-17 år, beror på en konkret vurdering af den enkelte sag. Vurderingen omfatter karakteren af overgreb og omstændighederne forbundet hermed, herunder den unges personlige forhold til sigtede og en vurdering af den unges psykiske tilstand.

Videoafhøring af en ung i alderen 15-17 år bør kunne komme på tale i sagstyperne; seksualforbrydelser, incest eller familievold. Det pointeres, at der skal væsentligt mere til for at videoafhøre en ung i alderen 15-17 år end et barn i alderen 13-14 år. Er der tale om, at den unge har særlige beskyttelsesbehov, kan videoafhøring ligeledes anvendes (Betænkning 1554/2015 s. 142-143).

Det fremgår dog ikke af betænkningen, hvem der skal lave denne vurdering af den konkrete sags omstændigheder. Som nævnt i indledningen var der i den tidligere betænkning (Betænkning 1420/2002) ligeledes mulighed for at anvende videoafhøring ved ældre børn. En mulighed der i praksis dog sjældent blev anvendt. Ved en manglende præcisering af, hvem, hvor og hvornår en sådan vurdering foretages, er det muligt, at opsamlingsbestemmelsen skaber ulige vilkår for de 15-17 årige, idet det antageligt bliver den enkelte politikreds' praksis og et individuelt skøn, der kommer til at være gældende for anvendelsen.

Undtagelser for anvendelse af videoafhøringen for 13-14-årige

På samme vis, som det beror på en konkret vurdering, hvorvidt opsamlingsbestemmelserne for 15-17-årige skal anvendes, er der ligeledes beskrevet mulige undladelser af brug af videoafhøring for de 13-14-årige. En sådan undladelse kan være, at det vurderes, at barnet ikke har behov for, at videoafhøring anvendes. Det fremgår dog ikke klart, hvem der foretager en sådan vurdering. Ej heller gives der eksempler, der kan konkretisere, hvornår, hvordan og hvorfor en undladelse ville kunne anvendes. Dvs. hvornår og hvordan det vurderes, at barnet ikke har behov for at blive videoafhørt.

Som det fremgår af nærværende undersøgelse, så sidder forskellige faggrupper inde med forskellig viden, og retssystemet vil have svært ved at vurdere eksempelvis de psykologiske konsekvenser for det enkelte barn.

Det anføres dog i betænkningen, at der ikke bør ikke foretages videoafhøring, hvis det står klart, at en vidneforklaring fra barnet ikke er nødvendig for at føre straffesagen, f.eks. fordi der er andre vidner i sagen, eller hvis der er tilstrækkelige tekniske beviser til, at anklagemyndigheden kan vurdere, at der kan ske domfældelse – f.eks. for en blufærdighedskrænkelser begået over internettet eller hvis, der foreligger billeder eller film med overgreb på af det enkelte barn. Der kan tillige være tilfælde, hvor det efter en indledende afhøring af barnet står klart, at der ikke er grundlag for at fortsætte efterforskningen (Betænkning 1554/2015 s. 145).

Dertil åbner opsamlingsbestemmelserne i stk. 2.4.2 for, at videoafhøring kan ske for 13-14-årige i andre sager end seksuelle overgreb og familievold, hvis der er tungtvejende behov for beskyttelse af barnet. Der gives som eksempel alvorlig personfarlig kriminalitet,

ulovlig tvang (straffeloven § 260), frihedsberøvelse (§ 261) og menneskehandel (§ 262 a). Der åbnes ligeledes for videoafhøring i særligt grove voldstilfælde begået af en nærmeste, f.eks. én, som barnet er i afhængighedsforhold til, f.eks. en medarbejder på den institution, barnet er tilknyttet. Tillige nævnes det forhold, hvor barnet er vidne til drab eller uagtsomt manddrab f.eks. trafikulykke af dets forældre eller nærmeste (Ibid. s 144).

Det eksemplificeres, at videoafhøring af de 13-14-årige ikke er relevant i berigelseskriminalitet. Således aflægges børn i alderen 13-14 år forklaring i retten, hvis de har været udsat for eller vidne til tyveri. Er der derimod tale om røveri begået af en fremmed mod barnet, vil det igen bero på en konkret vurdering af, hvor belastende røveriet eller omstændighederne omkring røveriet har været for barnet i forhold til anvendelse af videoafhøring.

I sager, der forventes at have stor mediebevågenhed og politibevogtning af retsbygningen, vil der på grund af denne belastende karakter kunne anvendes videoafhøring.

Hensynet til at beskytte de 15-17-årige

Hensynet til at beskytte de 15-17-årige vægtes ikke lige så højt som hensynet til at beskytte de 13-14-årige. Det anføres, at der skal mere til for at videoafhøre en ung i alderen 15-17 år, og således at videoafhøring kun kommer på tale, hvis *både* oplysningerne om den unges personlige forhold *og* den formodede lovovertrædelse samt omstændighederne ved forbrydelsen taler herfor – og i reglen kun, hvis den unge er forurettede i sagen.

Der gives som eksempel voldtægt og grove voldsforhold begået af den unges forældre eller nærmeste eller en, som den unge har et afhængighedsforhold til, men kun hvis den unge har sociale problemer og ikke forventes at få støtte af familien eller netværk under sagen. En vurdering, der kan være vanskelig at foretage.

Andre muligheder bør overvejes, før en afvejning af videoafhøring finder sted, f.eks. muligheden for lukkede døre under afhøringen af den pågældende i retten (retsplejelovens §§ 29 og 29 a) eller muligheden for at gennemføre afhøringen uden tiltaltes tilstedeværelse (§ 856) eller at afhøringen foregår et andet sted end retslokale (Ibid. s. 146).

Vidnefritagelse

I praksis afgiver børn, der er blevet videoafhørt, som udgangspunkt ikke forklaring som vidner under hovedforhandlingen. Spørgsmålet om deres fritagelse er imidlertid ikke udtrykkeligt reguleret i retsplejeloven. Strafferetsplejeudvalget foreslår, at barnet inden for en frist på fire uger orienteres om, hvorvidt den pågældende er fritaget fra at skulle afgive forklaring som vidne under hovedforhandlingen. Således at barnet hurtigt opnår klarhed.

En konkret vurdering

I den nye lov og i betænkningen om en udvidelse af anvendelsesområdet for videoafhøringen samt i den nye vejledning indgår der mange muligheder for en individuel vurdering. Det er dog væsentligt, at der ikke er eksemplificeret, hvordan den konkrete vurdering skal foregå.

Undtagelserne og muligheden for at lave en konkret vurdering uden en specificering af denne proces vurderes af projektgruppen som uhensigtsmæssigt. Særligt set i lyset af, at der med den tidligere betænkning 1420/2002 var en mulighed for videoafhøring for ældre børn, der sjældent blev anvendt.

Således peges der i flere af høringssvarene til betænkningen på, at der ikke er lagt op til at inddrage børnefagligt personale i den konkrete vurdering af den enkelte sag, fordi det børnefaglige kendskab, som en sådan vurdering må bero på, ikke hører til politiets eller anklagemyndighedens kompetenceområde. Red Barnet foreslår, at vurderingen af, hvorvidt opsamlingsbestemmelsen skal anvendes bør varetages af et tværfagligt team i Børnehuset, således at børn op til 18 år, hvis der er behov herfor, kan videoafhøres (Justitsministeriets kommenteret oversigt over høringssvar, 2015).

Projektgruppen deler bekymringerne om, at det ikke er tydeliggjort, hvem der skal foretage en vurdering af den konkrete sag. Mulighederne for at videoafhøre ældre børn i Betænkning 1420/2002 blev ifølge justitsministerens egen undersøgelse i perioden oktober 2003 til juli 2004 anvendt i 10 tilfælde ud af 192 videoafhøringer, hvoraf de fem, var ”mentalt retarderet eller havde psykiske vanskeligheder” (Betænkning 1554/2015, s. 116). Der findes desværre ikke tal for perioden 2005-2015.

Således peges der i nogle af høringssvarene også på, at en større anvendelse af opsamlingsbestemmelsen ikke bør tage udgangspunkt i den enkelte forbrydelses karakter, men have fokus på beskyttelsen af det enkelte barn. Ligeledes rejses der en bekymring for, at kriterierne for at videoafhøre 15-17-årige er komplekse og vanskelige at navigere i, hvilket kan afstedkomme, at kun få får tilbudt videoafhøring (Justitsministeriets kommenteret oversigt over høringssvar, 2015).

Overordnet set var der i høringssvarene ingen, der udtrykte modstand mod en udvidelse af anvendelsesområdet. Der peges dog på mulige forbedringsmuligheder, som ikke blev inkluderet i det nye lovudkast (Ibid.).

Afslutning

Resume af projektets resultater

Projekt: ”Børns oplevelse af at vidne i retten” opstod oprindeligt på baggrund af Center for Seksuelle Overgrebs mangeårige erfaringer med behandling af børn udsat for seksuelle overgreb og viden om børnenes oplevelser af politiafhøring og af at vidne i sagen i retten. Ønsket var at ”løfte” den kliniske erfaring ud af terapirummet i en form, der var anvendelig for beslutningstagerne i det politiske system, der ville kunne forbedre forholdene for børn og unge.

Erfaringerne fra den kliniske praksis var, at børn, der var blevet videoafhørt og dermed afhørt af særligt uddannet personale, sjældent rapporterede om ubehagelige oplevelser, mens børn, der blev afhørt af politiet uden video og som senere skulle vidne i retten, beskrev ubehagelige og barske afhøringer og oplevelsen af ikke at blive troet på.

Argumenterne for at videoafhøre tog oprindeligt sit udgangspunkt i ønsket om at skåne mindre børn for den belastning, som en afhøring i retten kan være, og i at forhindre, at afhøringssituationen blev stressfyldt, og dermed gjorde barnet dårligere i stand til at erindre og fortælle. Begrundelserne var tillige at reducere traumatiseringen af både børn og deres familier i forbindelse med efterforskningen. Argumenter, der egentlig også kunne bruges i forhold til ældre børn.

Undersøgelsen havde til sigte at kaste lys over og nuancere, hvordan udsigten til at skulle vidne i retten og selve afhøringen hos politiet opleves af børnene selv, hvilke tanker og forestillinger, de gør sig, mens de venter på at skulle vidne. Og ydermere, hvordan ventetiden påvirker dem, og på hvilken måde dette får betydning for den psykologiske behandling af det seksuelle overgreb.

Projektet er det første projekt i Danmark, der har undersøgt, hvorledes det påvirker børn at vente på at afgive forklaring ved retten, og hvordan børn oplever det at vidne i retten. Resultaterne af undersøgelsen viser, at børn oplever at få mange gentagne spørgsmål ved politiafhøringerne, hvilket kan medvirke til, at de føler sig mistænkeliggjort, at de føler, at politiet ikke tror på dem.

Afhøringerne er særligt belastende, når overgrebet er sket i den nærmeste familie. Længerevarende overgreb indenfor familien hænger ofte sammen med omsorgssvigt og manglende støtte til regulering og forvaltning af følelser. Børnene overvældes af alle de tilbageholdte tanker og følelser ved afsløringen, hvilket præger deres oplevelse af afhøringen. De børn, der fortæller mest positivt om afhøringen hos politiet, er de børn, der har fået klar information om forløbet under og efter afhøringen.

Resultaterne af arbejdet i Ekspertgruppen i Børnerådet og de individuelle interviews i Center for Seksuelle Overgreb peger i forhold til politiafhøringerne på, at der skal bruges afhøringsmetoder, der skåner børn og unge. Ydermere at den, der afhører skal have viden om, hvordan børn kan være så sårbare og i følelsesmæssigt kaos, at de opfatter selv en nænsom afhøring, som anklagende, mistroisk og hård i en grad, der gør, at de frygter for retssagen i den tid, de venter på denne. Det er nødvendigt med forståelse for, hvad barnet har været udsat for i forbindelse med det seksuelle overgreb.

Der peges i den samlede undersøgelse på behovet for, at der udarbejdes procedurer, der tager højde for det traume, barnet har været udsat for. På samme vis kan der argumenteres for, at et barn, der har været udsat for omfattende og længerevarende overgreb inden for familien, ville have brug for mere tid og derfor flere afhøringer for at kunne give et tilstrækkeligt vidnesbyrd.

Interviewresultaterne illustrerer, at også børn på 12 år og opefter kunne have haft brug for at være blevet videoafhørt af en afhører, der var uddannet og kvalificeret til at afhøre børn. I tilfælde af anmeldelse ved akut voldtægt bør politiets indledende afhøring være kort og efterfølgende følges op af den egentlige afhøring, når barnet psykisk er mere samlet og ikke i en akut choktilstand.

Undersøgelsen viser, at de lange ventetider fra afhøringen til rettens afgørelse er yderst belastende for de børn, der ved afhøringen er blevet efterladt med en følelse af ikke at blive troet, som har følt sig mistænkeliggjort og som har oplevet ikke at kunne huske alt det, politiet spurgte om. Ventetiden forstærker det psykiske pres og usikkerheden i forhold til at kunne gøre det godt og tilstrækkeligt i retten. Frygten for ikke at huske det hele forstærker angsten for ikke at blive troet i retten.

Børn husker ofte mere og mere, når de først er begyndt at ”åbne” for erindringen om det overgreb, som de har forsøgt at fortrænge eller glemme, mens de holdt det hemmeligt, men de kan blive bange for, hvad der sker, hvis de nye oplysninger kommer frem i retten.

Børn har ikke særligt stort kendskab til, hvad der vil ske i retten og de forstår heller ikke baggrunden for, at det kan tage så lang tid. Nogle oplever sig glemt og ikke taget alvorligt. Oplevelserne ved politiafhøringerne er det eneste grundlag - lige bortset fra krimiserier - børnene har for deres forestillinger om, hvordan retssagen vil forløbe. Derfor er information - blandt andet fra bistandsadvokaterne - vigtigt.

Oplevelserne i retten er forskellige. At skulle vidne uden, at den tiltalte er ført ud af rummet imens, er svært for børn. Behovet for at få tidlig besked om, hvorvidt den tiltalte er til stede i retslokalet, mens barnet vidner, er vigtigt for barnet, så spekulationerne om netop dette forhold ikke fylder unødigt. Undersøgelsen peger på, at børn, der skal vidne i retten, ved alt for lidt om selve retssagen og procedurerne. Børnenes tanker om, hvad der skal ske, og om de kan gøre det, der kræves af dem, forstærker de traumer, de har været udsat for. Det kan spores i forbindelse med den psykologiske behandling af barnet.

Børnerådet og Center for Seksuelle Overgreb har via projektet oplevet, at der i det juridiske system og ved domstolene, er lydørighed i forhold til at gøre betingelser for de børn, der møder i retten så skånsomme som muligt.

I april 2017 trådte den nye lov, der udvider anvendelsesmuligheden af videoafhøring til og med det 14. år, i kraft.

Den nye lov

Implementeringen af den nye lov har været i gang i ca. 1½ år. Hvordan det går med udvidelsen af anvendelsesområdet er nyligt beskrevet af Rigsadvokaten. Rigsadvokaten meddelte 11. oktober 2017 i svar til justitsministeriet, at der i nogle politikredse aktuelt er mere 30 dages ventetid på at blive videoafhørt. Der er ikke i loven fastsat nærmere frister for, hvornår der skal foretages videoafhøring af barnet. Det fremgår af forarbejderne til den seneste ændring af retsplejelovens § 745 e, at videoafhøring skal gennemføres hurtigst muligt, og hvis det i praksis er muligt som udgangspunkt inden for en uge efter anmeldelsen.

Undersøgelsen er foretaget af Rigsadvokaten efter anmodning fra Folketingets Ombudsmand. Det større antal videoafhøringer, der er kommet med ændringerne i anvendelsesområdet i den ny lov, har givetvis givet ressourcemæssige problemer i nogle politikredse, hvilket desværre vanskeliggør effektueringen

(<http://www.anklagemyndigheden.dk/nyheder/Documents/redegoerelse-videoafhoering.pdf>).

Det er håbet, at der kan tilføres flere ressourcer til de politikredse, der aktuelt har svært ved at gennemføre videoafhøringerne, inden for den anbefalede tidshorisont. Det vil ligeledes være yderst relevant at undersøge, hvorledes opsamlingsbestemmelserne anvendes.

Domstolsstyrelsen

Projekt: ”Børn oplevelse af at skulle vidne i retten” har skabt et større fokus og opmærksomhed på børn i det danske retssystem. Interessen for projektet har været stor hos såvel forsvars- og bistandsadvokater som dommere. Domstolsstyrelsen har på baggrund af projektets budskab taget initiativ til at producere korte informationsvideoer, der illustrerer, hvordan og på hvilken måde et retsmøde foregår.

I filmen ”Når du skal i retten”, der kan ses på YouTube, forklares de retslige processer, talermåder og hvilke personer, der er repræsenteret ved et retsmøde og deres funktioner. I videoen fortæller unge om, hvorledes det har været for dem at skulle vidne i en straffetage. De fortæller om de overvejelser og bekymringer, man som ungt menneske gør sig forud for en retssag. I filmen ”I retten som tiltalt” gennemgås proceduren, hvis en ung er tiltalt i en straffesag. Begge videoer er informative og kan med rette anvendes i forberedelsen af den unge på mødet i retten.

Børnenes udbytte

Både de børn og unge, der har deltaget i Ekspertgruppen, og de børn og unge, der har deltaget i de individuelle interviews, har givet udtryk for, at ønsket om at deltage har været båret af at ville gøre en forskel og ændre forholdene for børn i fremtiden.

Deltagerne har oplevet og erfaret, at deres meninger og anbefalinger er blevet taget alvorligt, at deres stemme er blevet hørt og deres fortælling har haft værdi for den politiske beslutningsproces.

Oplevelsen af handlekompetence og medinddragelse har været særlig stor for Ekspertgruppen, der både har haft foretræde for Strafferetsplejeudvalget, har deltaget ved fejring af den nye lovgivnings ikrafttrædelse samt i uddelingen og modtagelsen af Børnesagsprisen 2016 på Christiansborg.

Rejsen for de seks børn i Ekspertgruppen har været lang fra første møde i gruppen i 2013 til modtagelsen af Børnesagsprisen i 2016. At modtage denne pris og anerkendelse har haft stor betydning for alle involverede i projektet. Særligt for Ekspertgruppen har det haft betydning at være med til at ændre dansk lovgivning og retspraksis, og ikke mindst ændre forholdene for kommende børn, der har været udsat for seksuelle overgreb.

At have været udsat for et seksuelt overgreb placerer ofte den udsatte i kategorien ”offer” med dertil hørende stigmatisering som den udsatte og svage. I den terapeutiske behandling arbejdes der med at reducere eller omskrive de mest stigmatiserende prædikater for at give børnene en anden fortælling om dem selv. En anden rolle end den offerrolle, som omgivelserne er tilbøjelige til at bekræfte barnet i.

At have deltaget i Ekspertgruppen er et vidnesbyrd om den positive effekt, som oplevelsen af at være handlekompetent og ikke kun et ”offer” kan have. At ”lande” en yderst traumatisk hændelse med Børnesagsprisen er en oprejsning og styrkelse, som ville være mange andre børn - udsat for overgreb - forundt.

Hvad bringer fremtiden

De involverede aktører, der hver især opererer på børnenes vegne, når seksuelle overgreb anmeldes, er mange og systemerne komplekse at navigere i.

Børnene stifter bekendtskab med flere forskellige fagfolk: Politiet, der efterforsker sagen. Repræsentanten fra de sociale myndigheder, der er til stede ved afhøringen, men ikke nødvendigvis er den myndighedssagsbehandler, der skal hjælpe barn og familien efterfølgende. Børnehusets psykolog eller socialrådgiver, der forestår udredning og krise-

samtaler umiddelbart efter afhøringen, og som i selve behandlingsforløbet afløses af nye behandlere. Retsmedicinere, læge og sygeplejerske, der foretager den sundhedsfaglige udredning og behandling. Bistandsadvokat, anklager og forsvarer, dommer, lægdommere samt nævninge. Nye og fremmede mennesker, som barnet skal forholde til, og som involveres i processen på forskellige tidspunkter i sagsbehandlingen.

Det påhviler systemerne rundt om barnet at have for øje, at der i sager vedrørende seksuelle overgreb bliver skabt gunstige forhold på barnets vej fra anmeldelse til retssag. Projekt: ”Børns oplevelse af at vidne i retten” har forhåbentlig bidraget til at gøre noget af vejen lettere for børnene.

Litteraturliste

Brinkmann S. & Tanggard L. (2010). *Kvalitative metoder: En grundbog*. (Eds.). Hans Reitzels Forlag.

Dalenberg C. J., Brand B.L., Gleaves D.H., Dorahy M.J., Loewenstein R. J., Cardena E., Frewen P. A., Carlson E.B, & Spiegel, D. (2012). Evaluation of the Evidence for the Trauma and Fantasy Models of Dissociation. *Psychological Bulletin*, 138, 550-588.

Ekspertgrupper. Børnerådet. Lokaliseret den. 1.9.2017 på:

<http://www.boerneraadet.dk/media/9234/Ekspertgrupper-PDF.pdf>

Faller, k. C., Cordisco-Steele, L. & Nelson-Gardell, D. (2010). Allegations of Sexual Abuse of a Child: What to Do When a Single Forensic Interview Isn't Enough. *Journal of Child Abuse*, vol. 19 (5) p. 572-89.

Goodman-Brown, T. B., Edelstein, R. S., Goodman, G. S., Jones, D. P. & Gordon, D. S. (2003). Why children tell: a model of children's disclosure of sexual abuse. *Child Abuse and Neglect* vol. 27 (5) p. 525-40.

Jansen H. A. & Rathje P. (2015). Notat til Strafferetsplejeudvalget om udvidet brug af videoafhøring af børn. I *Betænkning om videoafhøring af børn og unge i straffesager*. Betænkning nr. 1553/2015 s. 189-198. Justitsministeriet.

Justitsministeriet (2000). Rigsadvokatens Redegørelse om videoafhøring af børn efter Højesterets kendelser af 16. marts 2000, 22. december 2000.

Justitsministeriet (2002). Gennemførelse af straffesager om seksuelt misbrug af børn. Betænkning nr. 1420/2002

Justitsministeriet (2014). Kommissorium til Strafferetsplejeudvalget om udvidet brug af videoafhøring af børn (3. april, 2014). Lokaliseret d. 15.9.2015 på:

<http://www.ft.dk/samling/20131/almdel/reu/spm/364/svar/1127600/1356620.pdf>

Justitsministeriet (2015). Betænkning om videoafhøring af børn og unge i straffesager. Betænkning nr. 1554/2015

Justitsministeriet (2015). Kommenteret oversigt over Høringssvar vedrørende Strafferetsplejeudvalgets betænkning 1554/2015 om videoafhøring af børn og unge i straffesager. 3. november 2015

Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Interview. Det kvalitative forskningsinterview som håndværk*. Hans Reitzels Forlag.

La Rooy D., Katz, C., Malloy L. C. & Lamb, M. E. (2010). Do we need to rethink guidance on repeated interviews? *Psychology, Public Policy and Law*, vol. 16 (4) p. 373-92.

Ligezinsk, M, Firestone, P., Manion, I.G. McIntyre, J., Ensom, R. & Wells, G. (1996). Children's emotional and behavioral reactions follow the disclosure of extrafamilial sexual abuse: initial effects. *Child Abuse and Neglect*, vol. 20 (2) p. 111-25.

Mortensen V. K. & Kragh L. (2017). Videoafhøring af børn – om politiets arbejde. I *Børn og seksuelle overgreb – hvordan griber professionelle det an? Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, 54 (4), 89-93.

Mod en optimal model for afhøring af børn i sager om seksuelt misbrug (2001). Forslag fra Red barnet, Børnesagens Fællesråd og Børnerådet:

<http://www.boerneraadet.dk/media/28348/Mod-en-iotimal-model-af-boern-i-sager-om-seksuelt-mibrug.pdf>

Notat om national model for børnehuse i Danmark (2009), lokaliseret på 11. nov. 2017 på <http://docplayer.dk/6021493-Notat-om-national-model-for-boernehuse-i-danmark.html>

Rathje P. (2017). Overgrebsfokuseret behandling af børn i hospitalsregi. I *Børn og seksuelle overgreb – hvordan griber professionelle det an? Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift*, 54 (4), 52-61.

Rathje P. (2016). Center for Seksuelle Overgreb er med til at ændre lovgivning. *Statusrapport 2014 – 2016*. Center for Seksuelle Overgreb, Rigshospitalet.

Rigsadvokatens Meddelelser 2 – 2007. Behandling af sager om seksuelt misbrug af børn og videoafhøring af børn i sådanne sager (rettet september 2012).

Rigsadvokaten (2017). Sagsbehandlingstiden i sager med videoafhøring af børn (11. okt. 2017). Lokaliseret den 1. nov. 2017 på:

<http://www.anklagemyndigheden.dk/nyheder/Documents/redegoerelse-videoafhoering.pdf>

Retsplejeloven. Danske love. Tilgængeligt på www.danskelove.dk

Saywitz K. J. (1989). Children's Conceptions of the Legal System. In Ceci S. J. Ross D. F. & Toglia M.P. (Eds): *Perspectives on Childrens Testimony*. Springer -Verlag, New York, Berlin Heidelberg.

Schaeffer, P., Leventhal, J. M. & Asnes, A.G. (2011). Children's disclosures of sexual abuse: learning from direct inquiry. *Child Abuse and Neglect*, vol. 35(5) p. 343 – 52

Sjöberg R.L. & Lindblad F. (2002). Limited disclosure of sexual abuse in children whose experiences were documented by videotape. *Am J Psychiatry*. 159 (2) p. 312-14.

Socialstyrelsen. Om de danske børnehuse. Lokaliseret 2.9.2015 på:

<https://socialstyrelsen.dk/born/overgreb/boernehuse/om-boernehusene>

Struik A. (2014). *Treating Chronically Traumatized Children*. London/ New York: Routledge.

Wakefield H. & Underwager R. (2006). *Accusations of Child Sexual Abuse*. Charles C Thomas Publisher. Springfield, Illinois. USA.

Ullman, S.E. (2003). Social reactions to child sexual abuse disclosures: a critical review. *Journal of Child Sexual Abuse*, 12 (1) p. 89-121.

Zeuthen, K. E. (2009). *Kærlighed og overlevelse. Barneseksualitet og seksuelle trauma*. Akademisk Forlag.

Bilag 1 – Brev til Justitsministeren

Justitsminister Karen Hækkerup
Slotsholmsgade 10
1216 København K
13. december 2013

Kære Karen Hækkerup

Stort tillykke med posten som justitsminister. Vi har allerede store forhåbninger til, hvad ministeriet, med dig ved roret, vil udrette for at forbedre børns retsstilling og vilkår i Danmark.

Vi skriver til dig, fordi vi gerne vil gøre dig opmærksom på en sag, som vi er sikre på, at du med din store indsigt og engagement i børns forhold vil være med til at gøre noget ved!

Det handler om børn, der har været udsat for seksuelle overgreb og deres møde med det danske retssystem. Kernen i sagen er, at børnene svigtes i systemet, sådan som det er skruet sammen i dag.

Vi har for nylig lavet en undersøgelse blandt en gruppe piger, der alle har vidnet - eller skal vidne - som offer i sager om seksuelle overgreb.

Undersøgelsen tydeliggør et billede, vi allerede havde konturerne af. Det er et billede af et retssystem, der ikke er gearret til at håndtere børn, der har været ofre for seksuelle overgreb, og som ofte - uden at ville det - påfører barnet yderligere skade. Det er et billede af børn, der udsættes for meget langvarige retssager og en somme tider alt for hårdhændet behandling, hvor der ikke tages hensyn til deres særlige behov.

Vi mener derfor, at der er brug for at ændre systemet til fordel for børn og unge, der har været udsat for seksuelle overgreb, ligesom man har gjort i vores nordiske nabolande.

Videoafhøring frem for afhøring i retten

Det danske retssystem kræver i dag, at børn, der skal vidne i sager om seksuelle overgreb, skal møde personligt op som vidne i retten, hvis de er over 12 år. Og somme tider endda også når de er 12 år. Det er en alvorlig og helt unødvendig belastning for det enkelte barn. Børn bliver trukket gennem retssager, hvor de skal fortælle om overgrebet igen og igen, og de risikerer at skulle gennem afhøringer, hvor deres troværdighed bliver uretmæssigt betvivlet. De risikerer, at den, der har begået overgrebet, er til stede i retssalen, og de risikerer at måtte vente i op til flere år på at få sagen afsluttet.

Systemet skal tage større hensyn til børnene

Vores undersøgelse peger på, at politiets måde at spørge på kan plante skyldfølelser i barnet. Det giver efterfølgende barnet en følelse af ikke at blive troet, af selv at være skyld i overgrebet, og af at politiet ikke er på deres side. Nogle børn oplever også, at forsvarerne er endog meget ubehagelige i deres måde at spørge på i retssagen.

Børn og unge, der er blevet svigtet, misbrugt og gjort fortræd, skal ikke mødes af et system, der gør ondt værre. Som retssystemet fungerer i dag, ser det ud til, at vi i forsøget på at yde ofrene retfærdighed risikerer at påføre dem unødvendige belastninger, der forlænger og forværrer virkningerne af det overgreb, de har været udsat for. Ud fra et ønske om at hjælpe børnene tvinger vi dem ind i et system, der er skabt til voksne i en voksenverden, og som ikke er i øjenhøjde med de børn, de tager imod.

Derfor vil vi opfordre dig til at ændre retsplejeloven og få hævet aldersgrænsen for, hvornår børn skal vidne i retten, så børn over 12 år beskyttes mod urimeligt lange ventetider og forsinkelse af deres bearbejdning af overgrebet.

For nylig blev der taget et vigtigt skridt mod en bedre beskyttelse af børn og unge, der har været udsat for seksuelle overgreb med etableringen af de såkaldte Børnehuse i de fem regioner.

Børnehuse samler udredningen af et barn, der har været udsat for overgreb, ét enkelt sted. Det betyder kort sagt, at sagkundskaben nu skal komme til børnene i stedet for omvendt – de udsatte børn skal ikke længere fragtes rundt til læger, politi, psykologer, osv.

Børnehuse er en oplagt ramme for at foretage videoafhøringer af børn og unge, der har været udsat for seksuelle overgreb – og denne mulighed bør også gives til børn over 12 år.

Vi vil også opfordre dig til at melde klart ud til domstolene, at sager om overgreb på børn og unge skal ekspederes hurtigt gennem systemet.

Vi håber også, at du sammen med os vil indgå i en dialog med de relevante parter for at finde ud af, hvad der skal til for, at man i retsvæsenet og politiet får de børnefaglige kompetencer til at kunne støtte børnene.

Med venlig hilsen

*Per Larsen, Formand for Børnerådet og Helene Almind Jansen, Psykolog og
Forskningskoordinator, Center for Seksuelle Overgreb, Rigshospitalet.*

Bilag 2 – Projektets tidslinje

2013

1. kvartal

- Indledende samarbejds møder mellem Børnerådet og Center for Seksuelle Overgrebs børneteam. Projektbeskrivelse udfærdiges og godkendes af CSO's ledelse og Børnerådet.

2. kvartal

- Møder med mulige institutioner, der kunne have interesse i at deltage. Rekruttering af deltagere igangsættes og de første individuelle interview indledes.

3. kvartal

- De individuelle interview fortsætter og der afholdes møder med Ekspertgruppen.
- Projektet præsenteres ved Forskningsnetværkets mod Seksuelle Overgreb mod Børn's konference på Hindsgavl.

4. kvartal

- Karen Hækkerup tiltræder som Justitsminister 12. dec.
- Åbent brev fra CSO og Børnerådet til Ministeren 13. dec. Bilag 1.
- Projektet omtales på baggrund af det åbne brev i medierne 13-20. dec.
- Folketingets retsudvalg retter spørgsmål vedr. aldersgrænsen for videoafhøring til justitsministeren 19.dec.
- Justitsministeren giver Strafferetsplejeudvalget til opgave at beskrive en model til udvidelse af brug af videoafhøring.

2014

1. kvartal

- De individuelle interview færdiggøres.
- Analyse og bearbejdning af interview påbegyndes.

2. kvartal

- Databearbejdning

3. kvartal

- De foreløbige resultater præsenteres på Nordisk Forening mod barnemishandling og omsorgssvigt, NFBO's konference i Grønland.
- Notat til Strafferetsplejeudvalget udfærdiges samt pjecen "Retten er ikke et sted for Børn". <http://www.boerneraadet.dk/media/109947/Retten-er-ikke-et-sted-for-boern.pdf>

4. kvartal

- Ekspertgruppen, Børnerådets formand, Per Larsen, samt psykologerne, Helene Jansen og Pia Rathje, til fortræde for Strafferetsplejeudvalget.

2015

1. kvartal

- Der rettes henvendelse fra Council of the Baltic Sea States og Europarådet, der ønsker viden om projektet til deres arbejde med afhøringer af børn i Europa. Projektet dokumenteres med engelsk projektbeskrivelse.

2. kvartal

Projektets foreløbige resultater præsenteres på:

- Forsvarsadvokaternes Landsmøde i Svendborg.
- Det årlige dommermøde for hhv. Østre og Vestre Landsret, i Horsens og Rungsted.

3. kvartal

Projektet præsenteres ved:

- Børnehus Sjællands Temadag for samarbejdspartnere

4. kvartal

- Møde med filmselskabet "Made by us" vedr. produktion af informationsfilm til børn og unge.
- Møde i Domstolsstyrelsen vedr. produktion af informationsfilm til børn og unge om at møde i retten.

2016

1. kvartal

- Projektet samt til Betænkning 1554 præsenteres på seminar for videoafhørere.
- Folketinget behandler lovforslaget.

2. kvartal

- Den ny lov, som bygger på Betænkning 1554, træder i kræft april 2016.
- Projektets resultater fejres ved reception i Børnerådet. Ekspertgruppen deltager.

3. kvartal

- Projektet og betænkning 1554 præsenteres for politiets nye hold af videoafhørere.

4. kvartal

- Projektet, herunder deltagende børn, Børnerådets formand, Per Larsen, sociolog og souschef, Trine Krab Nybo, psykolog, Helene Almind Jansen, og psykolog, Pia Rathje, fra Center for Seksuelle Overgreb, modtager Børnesagsprisen, 2017 uddelt af Børnesagens Fællesråds ved høring på Christiansborg.

2017

1. kvartal

- Projektet og betænkning 1554 præsenteres for politiets nye hold af videoafhører.

2. kvartal

- Sidste skriveproces på udgivelsen af rapport: ”Børns oplevelser af at vidne i retten”.